

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

ПАХОМОВА Наталія Георгіївна

УДК 378.22:376.011.3 – 051(043.3)

**ІНТЕГРАЦІЯ МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА
ПЕДАГОГІЧНОЇ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ**

13.00.03 — корекційна педагогіка

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
Шеремет Марія Купріянівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
завідувач кафедри логопедії.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Носко Микола Олексійович,
Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т.Г. Шевченка, ректор;

доктор педагогічних наук, професор
Миронова Світлана Петрівна,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
завідувач кафедри корекційної педагогіки
та інклюзивної освіти;

доктор педагогічних наук, доцент
Форосян Ольга Іванівна
Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського,
професор кафедри спорту та допризовної
підготовки.

Захист відбудеться 23 грудня 2013 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.14 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розіслано 22 листопада 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Федоренко

Загальна характеристика роботи

Актуальність теми. Серед пріоритетних завдань, визначених у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, «Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір», галузевих стандартах вищої освіти та основних напрямках реалізації Болонської декларації представлені актуальні питання оновлення змісту навчання і виховання майбутніх фахівців, реструктуризації освіти, трансформації гуманітарної освіти, впровадження інноваційних технологій, підготовки конкурентоспроможних фахівців тощо.

Професійна підготовка майбутніх фахівців у вищій школі є предметом наукових досліджень, які відображають такі її аспекти, як: філософія сучасної вищої освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень та ін.), теоретичні та методичні засади неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, Н. Ничкало, С. Сисоєва та ін.), дидактика та методика навчання у вищій школі (А. Алексюк, В. Краєвський, І. Лернер, С. Миронова, О. Мороз, М. Носко, В. Олійник, А. Петровський, В. Синьов, М. Скаткін та ін.), проблема вдосконалення організації навчального процесу взагалі (А. Алексюк, В. Бондар, Б. Гольдшмідт, М. Гольдшмідт, В. Зінкевичус, А. Казановський, Л. Костельна, В. Плохій, О. Попович, Дж. Рассел, Л. Романішина, В. Синьов, М. Чошанов, Н. Шиян, П. Юцявічене та інші). Актуальності набуває осмислення процесів взаємопроникнення знань та їхнього руху до єдності завдяки використанню такого ресурсу, як інтеграція, що покликана впорядкувати загальні і спеціальні знання в цілісну систему, упорядковану різноманітними відношеннями та взаємозв'язками.

Інтеграція як процес створення цілісної і багатовимірної картини світу сьогодні набуває статусу одного з провідних методологічних принципів освіти, адже вона ізоморфно відображає тотальну якість постмодерністського інформаційного суспільства. Багатоаспектне переплетіння проблем, предметів і методів пізнавальної діяльності підтверджує взаємозалежність усіх сфер пізнання від міждисциплінарної інтеграції та реалізується через: формування нових дисциплін, теорій, концепцій інтегративного характеру; появу універсальних епістемічних феноменів; асиміляцію базовою дисципліною інструментарію іншої (що бере участь в інтеграції); синтез взаємодіючих знань; виникнення нової інтегративної галузі знання, що екстраполюється за межі певної предметної сфери завдяки виробленню загальних методів пізнання.

Про актуалізацію інтегративних тенденцій свідчать дослідження філософських основ інтеграції (В. Бондаренка, Ф. Ващука, С. Клепка та ін.), її дидактичних (С. Гончаренка, І. Козловської, О. Савченко та ін.) та психологічних (І. Беха, В. Бондаря, В. Синьова, Т. Яценко та ін.) засад. Дослідженню теоретичних основ і організаційно-методичних аспектів розвитку інтеграції знань в умовах професійної підготовки фахівців присвячені праці А. Беляєвої, В. Беспалька, С. Гончаренка, Ю. Жидецького, Я. Кміта, С. Клепка, Е. Коваленко, О. Шевнюк та ін. Учені розглядають феномен освітньої інтеграції на матеріалі різних дисциплін

природничо-математичного, професійно орієнтованого, художньо-естетичного та ін. циклів (Р. Арцишевський, Н. Бібік, В. Гузєєв, Я. Данилюк, М. Іванчук, В. Ільченко, С. Клепко, І. Козловська, О. Курєвіна, Л. Предтеченська, Л. Савенкова, Н. Терентьєва, В. Тименко, М. Чапаєв, Г. Шевченко, О. Щолокова, Б. Юсов та ін.).

У контексті проблем підготовки вчителів-дефектологів ґрунтовно розроблено теоретичні аспекти професійної компетентності дефектолога (сурдопедагога, тифлопедагога, олігофренопедагога, логопеда та спеціального психолога), визначено систему, зміст та ефективні шляхи удосконалення процесу навчання студентів за напрямом корекційна освіта (І. Бех, В. Бондар, І. Дмитрієва, І. Колесник, В. Липа, С. Миронова, Л. Руденко, В. Синьов, Є. Синьова, Є. Соботович, В. Тарасун, С. Федоренко, Л. Фомічова, М. Шеремет, А. Шевцов, Д. Шульженко, М. Ярмаченко та ін.), досліджено основні аспекти впровадження інтерактивних методів фахової підготовки (В. Бондар, С. Миронова, Ю. Пінчук, В. Синьов, Л. Фомічова, М. Шеремет та ін.). Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, поза увагою дослідників залишилося врахування інтеграції педагогічних, психологічних та медичних знань при обґрунтуванні змісту, форм і методів організації професійної підготовки логопедів в умовах модульної системи навчання у педагогічних університетах.

Утілення в життя особистісно орієнтованої парадигми освіти висуває нові вимоги до підготовки кадрів у вищих педагогічних закладах. Тому виникає необхідність формування нової генерації корекційних педагогів, які здатні надавати кваліфіковану допомогу особистості з порушеннями психофізичного розвитку у створенні умов для її успішної соціалізації та самореалізації, що передбачає якісну фахову педагогічну, медичну та психологічну підготовку на рівні вимог вищої школи. Вирішення цих завдань пов'язане з вивченням груп дисциплін професійно орієнтованого циклу, які розглядають сучасні тенденції розвитку світового і вітчизняного досвіду корекційної допомоги, проблеми та проблемні аспекти її новітніх проявів, ознайомлюють із різноманітними концепціями та методиками проведених досліджень у галузі загальної і корекційної педагогіки, загальної і спеціальної психології та медицини.

Отже, проблема науково-теоретичного обґрунтування та розробки моделі інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки логопедів, що враховує практичні потреби сучасного суспільства та інтеграцію національної системи освіти в міжнародний освітній простір, є до кінця не розв'язаною, а це, у свою чергу, негативно відбивається на рівні фахової підготовки педагогічних працівників, не сприяє підвищенню їхньої конкурентоспроможності на вітчизняному та міжнародному ринках праці.

Разом із тим, вирішення завдань професійної підготовки логопедів у вищих педагогічних навчальних закладах ускладнюється низкою суперечностей між:

– наближенням системи освіти України до світових стандартів і необхідністю підвищення професійної підготовки логопедів;

– процесами реформування освіти і відсутністю цілісних досліджень з інтеграції педагогічної, психологічної і медичної підготовки у процесі модульної системи навчання;

– зростаючими сучасними вимогами до професійного рівня логопеда та ефективністю існуючих педагогічних технологій;

– традиційною системою підготовки майбутніх логопедів і практикою інтегративних тенденцій професійного становлення.

Необхідність розв'язання цих суперечностей, значення та актуальність комплексного вивчення питань інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів у історичній ретроспективі, необхідність урахування досвіду минулих років у розробці сучасної теорії та практики фахової підготовки, що викликана реформуванням системи педагогічної освіти, необхідністю вдосконалення навчально-пізнавального процесу в професійній підготовці шляхом наукового обґрунтування впровадження інтегративного підходу, доцільністю розробки моделей інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань з урахуванням напряму підготовки фахівця, вимогами координації проблемного підходу до формування нових галузей знань та структурою навчальних планів вищих навчальних закладів, а також відсутність фундаментальних теоретико-методологічних досліджень, які синтезовано відображали б теоретичні та методичні засади інтеграції педагогічної, психологічної та медичної складових фахової підготовки логопедів, і зумовили вибір теми дослідження: **«Інтеграція медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки майбутніх логопедів»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є плановою в структурі науково-дослідної роботи кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології НПУ імені М.П. Драгоманова, що виконується за темою «Удосконалення професійної підготовки майбутніх логопедів».

Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова (протокол № 3 від 3. 11. 2011 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 10 від 20.12. 2011 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці моделі та організаційно-педагогічних умов інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки логопедів.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Провести системний теоретико-методичний, історичний та емпіричний аналіз проблеми у психолого-педагогічному напрямі та відстежити еволюцію інтегративних тенденцій у професійній підготовці логопедів.

2. Обґрунтувати концептуальні засади інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки логопедів, визначити її сутність, структуру, класифікаційні характеристики.

3. Визначити принципи, організаційно-педагогічні умови інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових у системі професійної підготовки логопедів.

4. Розкрити сутність сучасних технологій інтегративної професійної підготовки логопедів у вищих навчальних закладах

5. Визначити критерії, показники та критеріальні рівні сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань.

6. Науково обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити модель інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів, розкрити психолого-педагогічні умови її реалізації.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка логопедів у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – теоретико-методологічне обґрунтування та науково-методичне забезпечення інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки майбутніх логопедів у вищих навчальних закладах.

Методологічну та теоретичну основу дослідження склали: *філософські закони і категорії теорії наукового пізнання*: вчення з філософії цілісності, що визначили основні орієнтації сучасної науки – протилежні позиції елементаризму (редукціонізму), органіцизму (холізму) та інтеграції, покликаної досягти співіснування різних інтеграційних процесів у освіті; системний підхід до розгляду інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки як системи відкритої і здатної до самоорганізації; діалектична теорія про загальний зв'язок, взаємозумовленість і цілісність явищ об'єктивної дійсності, положення про роль системи, представлені в працях Р. Акофа, Г. Гегеля, С. Гессена, У. Росса Ешбі, І. Канта, М. Тода, А. Хола, Е. Шуфорда та ін.;

конкретно-наукові положення: теорія діяльності та розвитку особистості (Б. Ананьєв, О. Асмолов, Г. Балл, Л. Божович, Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтєв, Б. Ломов, В. Мясищев, В. Моляко, А. Петровський, К. Платонов, С. Рубінштейн, Н. Тализіна, І. Якиманська); теорія систем і системного підходу та теорії пізнання (Р. Акофф, Г. Бергман, Л. фон Берталанфі, В. Беспалько, Р. Гібсон, У. Росса Ешбі, Н. Крашевський, О. Малиновський, М. Месарович, Дж. Міллер, В. Садовський, В. Тюхтін, К. Чері, Ю. Шрейдер, Е. Шуфорд, Е. Юдін);

положення і висновки: філософії освіти (В. Андрущенко, Л. Буєв, Б. Гершунський, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай, М. Нікандров та ін.); концептуальні ідеї теорії педагогічних систем (Ю. Бабанський, В. Беспалько, Т. Ільїна, В. Козаков, Н. Кузьміна, М. Махмутов, І. Харламов, А. Хуторський та ін.); педагогіки вищої школи (А. Алексюк, В. Андрєєв, С. Архангельський, Г. Васянович, І. Лернер, І. Огородников, Є. Полат та ін.); праці, присвячені професійній підготовці майбутніх фахівців (О. Абдуліна, А. Алексюк, А. Бойко, В. Бондар, Г. Гребенюк, Т. Дмитренко, В. Журавльов, В. Ільїна, Н. Крилова, Н. Кузьміна, М. Лещенко, О. Пехота, М. Подберезький, В. Семиченко, В. Синьов, В. Сластьонін, М. Шеремет та ін.); методичні пошуки шляхів і засобів ефективного професійного становлення майбутнього спеціаліста в умовах вищих навчальних закладів (В. Бондар, І. Булах,

С. Гончаренко, В. Гриньова, В. Євдокимов, С. Єрмаков, О. Іонова, В. Лозова, С. Миронова, С. Мельничук, А. Мудрик, О. Коваленко, В. Козаков, І. Колесник, Г. Нагорна, О. Попова, І. Прокопенко, В. Синьов, Є. Синьова, М. Сметанський, Г. Троцько, Л. Фомічова, Г. Шевченко, М. Шеремет та ін.).

Методи дослідження. Для досягнення мети, розв'язання поставлених завдань були використані загальнонаукові методи теоретичного рівня (системно-структурний – аналіз і синтез, порівняння, абстрагування, конкретизація, узагальнення, класифікація, систематизація, алгоритмізація, схематизація, моделювання), застосування яких уможливило об'єктивне вивчення порушених питань, упорядкування й узагальнення отриманих інформаційних матеріалів, обґрунтування системної цілісності, багатовимірності феномена інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань; емпіричні методи дослідження (діагностичні – тестування, інтерв'ю; обсерваційні – пряме і опосередковане спостереження, протоколювання; прогностичні – метод експертних оцінок, спостереження, самоаналіз, самооцінка), за допомогою яких було зібрано емпіричний матеріал, що стосується практичного стану здійснення інтеграції складових фахової підготовки, експерименти – констатувальний, який дозволив з'ясувати стан сформованості інтегративних знань і формувальний, завдяки якому перевірено ефективність моделі інтеграції зазначених складових професійної підготовки логопедів, відстежено динаміку її розвитку; методи математичної статистики, що застосовані для доведення достовірності й ефективності результатів педагогічного експерименту.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- комплексно досліджено проблему інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки майбутніх логопедів;
- розроблено теоретико-методичні основи інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових як цілісного системного явища в навчально-виховному просторі вищої педагогічної освіти: різноаспектно розглянуто сутність феномена інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань, на підставі чого визначено її класифікаційні характеристики, рівні і системно-структурні елементи інтегративного вивчення предметів професійно орієнтованого циклу;
- визначено зміст, організаційно-педагогічні умови та критерії оцінювання рівнів сформованості інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів, виділено та охарактеризовано ключові складові досліджуваного феномену;
- розроблено та науково обґрунтовано методика дослідження стану сформованості інтегративних знань, визначено й охарактеризовано показники та критеріальні рівні інтегративної професійної підготовки;
- визначено сутність сучасних технологій інтегративної професійної підготовки логопедів у вищих навчальних закладах;
- науково обґрунтовано й апробовано організаційно-дидактичну модель інтегративної медико-психологічної і педагогічної професійної підготовки

логопедів.

Доповнено теорію та методику професійної освіти визначенням інтегративних чинників, які зумовлюють специфіку взаємодії різних галузей знання й субординують їх у структурну цілісність, визначають особливості змісту та вибір інтегративних форм і методів професійної підготовки у вищих педагогічних закладах в умовах кредитно-модульної системи.

Удосконалено теоретичні і методичні основи професійної підготовки логопедів у контексті базових положень особистісно орієнтованого навчання на основі інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових.

Подальшого розвитку набули:

– методика дослідження компонентів професійної підготовки логопедів, доповнено окремі положення дидактики вищої школи щодо цілей, змісту, форм і методів організації навчання; визначено організаційно-педагогічні умови інтегративної підготовки логопедів у ВНЗ;

– уявлення про рівні і структуру інтегративної підготовки;

– концептуальні основи інтеграції знань.

Уточнено та узагальнено ключові поняття, що розкривають сутність системи інтегративної професійної підготовки.

Практичне значення результатів дослідження визначається тим, що сформульовані в ньому теоретичні положення і висновки, одержані експериментальні дані дозволяють осмислити реальний процес і результат інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань у системі професійної підготовки логопедів та прогнозувати доцільні напрями її подальшого вдосконалення. Запропоновані методики діагностування рівнів сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань, індивідуальних особливостей сприйняття і готовності майбутнього логопеда до інтегративної підготовки, розроблена та апробована організаційно-дидактична модель інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки, а також рекомендації щодо підвищення ефективності процесу підготовки логопеда до інтегративної діяльності дають можливість увести науково обґрунтовані корективи до навчальних планів та програм із дисциплін професійно орієнтованого циклу; запровадити систему інтегрованих форм і методів навчання у процес освоєння професійно орієнтованих знань, розширити межі підготовки майбутнього логопеда новими технологіями професійної діяльності. Матеріали дослідження можуть бути використані при викладанні дисциплін професійно орієнтованого циклу та застосовані для подальшого вивчення проблем удосконалення професійної підготовки логопедів.

Теоретичні положення і практичні результати дослідження використані при розробці начально-методичного забезпечення дисциплін і спецкурсів: «Нейропсихолінгвістика», «Спецкурс з освітніх корекційних технологій і методик логопедичної роботи», «Альтернативні засоби навчання та корекційної роботи з дітьми із ТПМ», «Попередження порушень мовлення у дітей дошкільного віку», «Спецпрактикум з методиками логопедії» та ін. для студентів спеціальності

«Корекційна освіта». За матеріалами дослідження розроблено навчальні програми означених курсів, навчальний посібник «Нейропсихолінгвістика».

Основні висновки і практичні рекомендації, викладені в дослідженні, впроваджено у практику підготовки логопедів у Полтавському національному університеті імені В. Г. Короленка (довідка №1757/01-55/19 від 29.04.2013), Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка (довідка №1/2243/1 від 07.05.2013), Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка №68-13-443/1 від 29.04.2013), Інституті корекційної педагогіки та психології НПУ імені М. П. Драгоманова (довідка № 245/18-24 від 25.04.2013), Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди (довідка №147/1832/7 від 26.04.2013), Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського (довідка №21.3/558-1 від 30.04.2013), під час проведення курсів підвищення кваліфікації в системі післядипломної підготовки зі спеціальності «Корекційна освіта» у Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського (довідка №116/1 від 14.05.2013), в систему корекційно-педагогічного процесу Полтавського навчально-реабілітаційного центру Полтавської обласної ради (довідка №185/1 від 07.05.2013).

Особистий внесок здобувача в працях, написаних у співавторстві, полягає в обґрунтуванні методологічної основи системності професійної підготовки дефектологів [37], визначенні напрямів і методів вдосконалення корекційної роботи шляхом інтеграції медико-психологічних і педагогічних складових та доведенні їх необхідності й ефективності [2-7; 10; 34; 41-43].

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися на науково-практичних конференціях і теоретико-методичних семінарах різного рівня – *Міжнародних*: «Актуальні проблеми корекційної педагогіки та психології» (Кам'янець-Подільський, 2007 – 2008, 2010 – 2012), Сучасні аспекти виховання дітей з важкими порушеннями зору раннього віку» (Харків, 2008), «Новітні медико-психолого-педагогічні технології діагностики, запобігання і подолання мовленнєвих розладів» (Полтава, 2009), «Стан та перспективи розвитку корекційної освіти» (Кам'янець-Подільський, 2009), «Інтеграція осіб з аутизмом: реалії та перспективи» (Київ, 2010), «Актуальные проблемы образования в условиях его модернизации» (Москва, 2007, 2011), «Тенденції розвитку корекційної освіти в Україні (До 175-річчя НПУ імені М.П.Драгоманова. До 5-річчя Інституту корекційної педагогіки та психології)» (Київ, 2008), «Внесок наукових шкіл НПУ ім. М. Драгоманова у розвиток світової та вітчизняної дефектології» (Київ, 2010), «Специальное образование: традиции и инновации» (Минск, 2008, 2010), «Специальное образование XXI века» (Санкт-Петербург, 2010-2011), «Специальная педагогика и специальная психология: современные проблемы теории, истории, методологии» (Москва, 2010-2013), «Корекційна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку» (Кам'янець-Подільський, 2010-2012), «Психолого-педагогічний супровід соціалізації осіб з особливими освітніми потребами в сучасних умовах розвитку суспільства» (Луганськ, 2010-

2011), «Актуальні проблеми логопедії» (Київ, 2011), «Формирование личности ребенка с особыми потребностями в условиях меняющегося мира (Минск, 2011), «Проблемы сопровождения детей и подростков с особыми образовательными потребностями: психолого-педагогический, социальный и медицинский аспекты» (Вятка, 2011), «Психология переходов: от школьника до профессионала» (Рига, 2011), «Актуальные проблемы обучения и воспитания лиц с ограниченными возможностями здоровья» (Москва, 2011), «VI Международная конференция дефектологов» (Москва, 2010), «Специальное образование» (Санкт-Петербург, 2011); «Управління в освіті» (Львів, 2011), «Когнитивное и коммуникативное развитие школьников с дислексией: интегративный подход» (Москва, 2011), «Акмеологія – наука XXI століття: підвищення якості освіти і розвиток професіоналізму (м. Добрич-Албанія, Болгарія, 2011), Conferința științifică internațională «Asistența Psihologică, Psihopedagogică și Socială ca factor al dezvoltării societății» (Kisinev, 2011), «Логопедія XXI века. Традиции и новации» (Санкт-Петербург, 2012), «Педагогіка А.С. Макаренка в полікультурному освітньому просторі» (Полтава, 2013); *Всеукраїнських*: Актуальні проблеми спеціальної педагогіки і психології (Херсон, 2007, 2010), «Реабілітаційна педагогіка: актуальні питання теорії та практики» (Полтава, 2008), «Актуальні проблеми корекційної педагогіки та психології» (Луганськ, 2008, 2011), «Январские педагогические чтения: Современное образование как процесс формирования человека, общества, государства» (Сімферополь, 2010), «Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти» (Херсон, 2010), «Всеукраїнська з міжнародною участю конференція, присвячена 70-річчю професора Синьова В. М.» (Київ, 2010), «Інклюзивна освіта на сучасному етапі становлення школи інноваційного типу» (Сімферополь, 2011), «Підготовка майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах варіативності змісту початкової освіти» (м. Бердянськ, 2011).

Кандидатська дисертація на тему «Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі» (спеціальність 13.00.03 – корекційна педагогіка) була захищена в 2006 році. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 56 наукових працях, зокрема 1-й монографії, 7 навчальних посібниках і методичних рекомендаціях, 25 статтях у наукових фахових виданнях України; 7 статтях у інших наукових виданнях, 16 публікаціях у збірниках наукових конференцій.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (516 найменувань, з них 16 – іноземною мовою), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 533 сторінки. Основний зміст роботи викладено на 408 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічні та теоретичні засади дослідження, охарактеризовано методи, розкрито наукову новизну та практичне значення

роботи, наведено відомості про особистий внесок автора, про апробації і впровадження одержаних результатів дослідження, зазначені дані щодо публікації з теми дослідження та структури дисертації.

У першому розділі — «Історико-педагогічний аналіз інтеграційного процесу в професійній підготовці логопедів» – подано теоретичне узагальнення основних наукових підходів до вирішення проблеми вдосконалення підготовки майбутніх логопедів до професійної діяльності та теоретико-методологічного й технологічного забезпечення інтегративності зазначеного процесу. Запропоновано новий підхід до розв’язання комплексної проблеми інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки.

Історико-педагогічний аналіз літературних джерел з проблеми професійної підготовки логопедів показав, що впродовж століття в галузі педагогічної освіти з’явилась тенденція до поглиблення загальнопедагогічної, психологічної і медичної підготовки студентів. Проте медичні знання, що б розкривали клінічні аспекти окремих нозологічних форм та дитячих психічних хвороб, які досить широко досліджувались на той час, не розглядалися як основа при організації спеціального навчання і виховання достатньою мірою.

Представлені періодизації (О. Абдулліна, В. Бондар, О. Булінін, І. Гавриш, Г. Живіна, В. Золотоверх, В. Луговий, В. Майборода, С. Миронова, Л. Одинченко, Ф. Паначин, М. Супрун, С. Федоренко, О. Форостян, Л. Хомич та ін.) становлення та розвитку професійної підготовки педагогів і дефектологів відрізняються за основними якісними і кількісними ознаками, покладеними в основу етапів розвитку, доповнюють одна одну та розкривають тенденції і сутність становлення системи професійної підготовки педагогічних працівників в Україні, в тому числі й дефектологів.

У дослідженні відстежено еволюцію інтегративних тенденцій у різних галузях знань, розкрито особливості їхньої адаптації до умов вищої школи, розглянуто парадигмальні засади і моделі інтеграції знань, пріоритетні напрями її розвитку в педагогічній освіті. Установлено, що в історії інтеграції в освіті (XX – початок XXI століття) існує декілька підходів при виділенні етапів (А. Данилюк, І. Пастирська та ін.). З’ясовано, що інтеграція як динамічний процес на кожному етапі розвитку суспільства і науки знищує існуючі зв’язки та знову відновлює їх на більш високому рівні, утворюючи єдність та цілісність системності пізнання світу. Інтеграцію визначають не тільки як основну форму прояву єдності знань, але й як засіб її досягнення. Констатується той факт, що проблема інтеграції в педагогіці є продуктом складних діалектичних перетворень наукової свідомості, що вбирає в себе досягнення світової культури і досвід розвитку освітніх систем. Доведено, що з початком нового століття можна говорити про новий період розвитку інтеграційних процесів у різних галузях знань.

Установлено, що представлені періодизації становлення теорії інтеграції в українській педагогіці підтверджують актуальність, різнобічність та невичерпаність вивчення інтеграційних процесів у сучасній теорії і практиці педагогіки. Проаналізовані існуючі тлумачення та сутність поняття

«інтеграція» у філософії, педагогіці та психології (М. Берулава, С. Гончаренко, О. Данилюк, В. Ільченко, С. Клепко, І. Козловська та ін.). Серед усіх понять інтеграції найбільш актуальним для освіти є розуміння її як форми організації знання з метою його ущільнення, компресії.

У кожний історичний період розвитку людської думки тлумачення інтеграції розглядалося під різним кутом зору та набувало рис провідних концепцій – релігійно-езотеричної, позитивістсько-редукціоністської, діалектичної, синергетичної та ін. Перераховані традиції мають свої педагогічні інтерпретації, які можуть бути представлені як парадигми педагогічної інтеграції та, при їхній проекції на педагогічну практику – як моделі інтеграційно-педагогічної діяльності. Підґрунтям традицій (парадигм, моделей) слугують відповідні філософські вчення.

Інтеграція знань у дослідженні інтерпретується як єдиний процес взаємодії елементів, де водночас забезпечується системність кінцевого результату процесу та зберігаються індивідуальні властивості складових інтеграції, як взаємопроникнення елементів, що знаходяться у розрізненому стані, але мають первісно-генетичну спорідненість, горизонтальні та вертикальні зв'язки між знаннями та уявленнями про світ; як уніфікація знання, що виявляється через єдність з протилежним процесом – диференціацією; встановлення когнітивних, методичних, інструментальних зв'язків між дисциплінами та їхнє взаємопроникнення. Саме це поєднання ознак інтеграції забезпечує можливість існування декількох стабільних станів зінтегрованого об'єкта, становить міждисциплінарний рух знання до цілісності, яка передбачає системне вивчення об'єкта, виступає логічним результатом змін у кожній із взаємодіючих систем знань і є джерелом виникнення нових тенденцій до їхньої інтеграції, що є особливо важливим у дидактиці.

Визначаємо *інтеграцію* як природний динамічний процес, що включає взаємопроникнення та взаємозв'язок елементів, розділів і цілих дисциплін на основі системного і всебічного розкриття процесів і явищ, спрямованих на забезпечення цілісності знань та умінь.

У педагогіці, філософії освіти розглядаються різні види інтеграції і, відповідно, інтегративного підходу – сутнісна, холістська, поліцентрична, філософська, технологічна, особистісно орієнтована інтеграція; застосовуються різні субмеханізми інтеграції: закон, метафізація, мережа теорій, картина світу (М. Берулава, В. Ільченко, С. Клепко, І. Козловська, М. Сова, Ю. Тюнников, Т. Шамова та ін.).

Інтеграція в освіті виконує освітню, виховну, розвивальну, психологічну, методологічну, організаційну функції. При цьому інтеграція може мати різні форми: предметно-образну, понятійну, світоглядну, діяльнісну, концептуальну тощо. Різне розуміння інтеграції в освіті (досягнення цілісності світогляду як інтегрування знання у нові полідисципліни чи мегапредмети) зумовлює перебудову освіти на основі філософсько-естетичних закономірностей.

Інтеграція ізоморфно відображає тотальну якість постмодерністського інформаційного суспільства та як процес створення цілісної й багатовимірної картини світу набуває статусу одного з провідних методологічних принципів

освіти. Водночас, не можна не визнати релятивізму науково-педагогічних позицій щодо цього явища, яке стимулює теоретичні та прикладні розробки, що забезпечують змістову і процесуальну сторону навчання, виховання і розвитку студентів на засадах інтеграції.

Доведено необхідність розуміння інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів як процесу переходу від внутрішньопредметної до міжпредметної інтеграції, що передбачає створення нового інтегративного освітнього простору в межах сучасної освітньої парадигми.

Універсальність змістової і системно-структурної організації інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки детермінується встановленням численних кореляційних зв'язків і відношень зі спорідненими загальнонауковими поняттями – взаємодією, міждисциплінарністю, комплексом, синтезом, редукцією, холізмом, системою, котрі виступають всезагальними формами прояву єдності предметів і явищ об'єктивного світу та зумовлюють упорядкованість системи інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань, взаємоузгоджують різноманіття її класифікаційних ознак. Спільність і загальнозначущість цих категорій полягає у тому, що всі вони виступають універсальними формами зв'язку та пізнання дійсності, за допомогою яких досягається інтеграція професійно орієнтованих знань; інтегративне відображення взаємозв'язку корекційного процесу з об'єктивною дійсністю; кількісні та якісні зміни у взаємодіючих елементах або системах, виникнення якісно нових систем.

Проаналізовані своєрідності кожного зі споріднених з інтеграцією феноменів дозволили визначити такі їхні специфічні відмінності: у взаємодії – процеси взаємовпливу, взаємозв'язку і взаємовідношення між елементами взаємодіючих систем; у міждисциплінарності – втілення у змісті дисциплін тих діалектичних взаємозв'язків, які об'єктивно існують у природі й пізнаються різними науками; у комплексності – сукупності елементів із властивими їм рисами цілісності, що об'єднуються загальною метою при вивченні складного об'єкта або вирішенні комплексної проблеми; у синтезі – органічне злиття взаємодіючих систем в однорідну цілісність; у редукції – поєднання елементів, що мають відносну самостійність і відображають віддалені рівні організації цілого; у холізмі – внутрішнє об'єднання елементів, за якого втрачається їхня самостійність і стверджується внутрішня організація та превалювання цілого, яке підпорядковує всі елементи; в інтеграції – взаємопроникнення елементів систем, що знаходяться у розрізненому стані, але мають при цьому генетичну спорідненість, горизонтальні та вертикальні зв'язки між собою. Означені поняття репрезентують розуміння інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань як системи, структура якої визначається принципом цілісності та органічною єдністю різноманіття зв'язків, упорядкованість котрих забезпечує ефективність функціонування всієї системи. Отже, інтегративний процес тлумачиться як рух системи до органічної цілісності, що обумовлює доцільність застосування системного підходу до аналізу структури досліджуваного феномена та визначення його класифікації. Вибір

класифікаційних характеристик інтеграції знань визначається різноманітними чинниками: об'єктом і предметом пізнання та їхніми інтегративними властивостями, цілями корекційної діяльності, методами й умовами корекційно-педагогічного процесу.

У другому розділі — «**Концептуальні засади інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки логопедів**» — представлено загальні закономірності та визначено рівні інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки, з'ясовано психолого-педагогічні засади її реалізації, критерії і показники сформованості, подано аналіз діагностики критеріальних рівнів сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань, узагальнені та проаналізовані отримані у дослідженні дані.

Інтегруючим началом у загальній системі наук виступає філософія, яка поєднує у методологічному, логічному, гносеологічному і світоглядному відношеннях усі галузі знання. Інтеграторами всієї системи знань виступають діалектичний світогляд, методологія і логіка, на підґрунті яких формується стиль мислення і активізується процес розвитку знання. Інтегративне мислення як цілісний процес пізнання дійсності дозволяє відобразити у свідомості людини цілісний світ з високим рівнем узагальнення, встановити інтегративну єдність явищ і процесів навколишнього світу, багатовимірність мисленнєвих дій, усвідомити загальні основи їхнього розвитку, що передбачає виявлення різновекторності дії законів інтеграції знань, концептуальне осмислення об'єкта вивчення, розуміння його як соціокультурного феномена.

Установлено, що побудова інтегративних систем характеризується багатоманітністю форм переходу від старого до нового, сучасного та прогресивного. Дослідження інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових у навчальних системах доцільно розглядати в напрямі формування системи аксіом, постулатів та законів. Закони і закономірності педагогічного процесу в вищій школі виступають основою інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань професійної підготовки логопедів і педагогічного процесу в цілому. Встановлення законів і закономірностей, які діють у педагогічному процесі, вносить системність у принципи та методи професійної підготовки логопедів, що вимагає взаємоузгодження компонентів цієї системи.

Визначено, що закони дидактичної інтеграції та їхні умови і наслідки виступають основою інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки логопедів, зокрема: закон корелятивності, імперативності, доповнення. Закономірності дидактичної інтегративності (І. Козловська) визначені на основі закономірності інтеграції, в органічній єдності з дидактичними закономірностями. До зовнішніх закономірностей відносимо діалектичну єдність інтеграції та диференціації з перевагою інтегративної тенденції, збільшення швидкості, складності та можливостей інтеграції в освіті, динамічність інтегративних факторів і нерівномірність інтегративних процесів, ступеневий характер процесу інтеграції тощо. Встановлення закономірностей процесу професійної підготовки, а також їхніх

класифікаційних ознак доцільно здійснювати згідно з моделлю, системними компонентами якої є різні аспекти цілісного процесу, які необхідно доповнити акмеологічним і аксіологічним. Отже, внутрішні закономірності відображають дидактичний, акмеологічний, гносеологічний, аксіологічний, психологічний, організаційний, кібернетичний та соціологічний аспекти інтеграції.

Упровадження інтегративних процесів у навчально-виховну роботу зумовлює необхідність вироблення її спеціальних характеристик, які б відображали специфіку педагогічної діяльності. Цільові характеристики дозволяють встановити мету інтеграції, її зміст (формування світоглядних понять, формування системи наукових понять про окремі об'єкти). До *змістових характеристик* належать логіко-змістова структура інтегративних процесів, їхні різномірні елементи, рівні, масштаби та форми інтеграції. Ці процеси залежать від того, які елементи беруть участь в інтеграції та які виникають унаслідок інтеграції. Елементами інтеграції можуть слугувати уявлення, поняття про властивості тіл та речовин, світоглядні ідеї тощо. *Структурні характеристики* інтегративних процесів відображають певну їхню послідовність. Послідовністю інтегративних процесів можна вважати сукупність розміщення взаємодіючих елементів або циклу дисциплін, у межах якої здійснюється інтеграція. *Процедурні характеристики* інтегративних процесів дозволяють уявити ту сукупність способів, засобів, прийомів і форм організації, шляхом яких вони здійснюються.

Установлено, що в науковій літературі існує безліч спроб виділення рівнів інтеграції, в основі яких лежать різні теоретичні підґрунтя. *Рівні інтегративних процесів, це важлива змістова характеристика, яка вказує на ступінь зміни інтегрованого змісту* (Л. Артем'єва, О. Гребенюк, І. Козловська, М. Махмутов, Н. Сабіров, Ю. Тюнников та ін.) та забезпечує логічну послідовність формування основних понять, а також узагальнення основних ідей сучасної науки. Рівні інтеграції формуються та використовуються залежно від типу навчального закладу.

Проаналізовано різні підходи до визначення рівнів інтегративних процесів та їхніх характеристик. Однією з поширених є трирівнева градація інтегративного процесу (Ю. Тюнников). Чотири рівні інтеграції наукового пізнання розрізняє М. Розов: інтрадисциплінарна, інтердисциплінарна, супрадисциплінарна, трансдисциплінарна. Залежно від інтеграційних чинників М. Берулава виділяє наступні рівні реалізації інтеграції: рівень міжпредметних зв'язків, рівень дидактичного синтезу та рівень цілісності. І. Козловська виділяє рівні інтеграції за *кількістю елементів*, що інтегруються (мікроінтеграція (за незначної кількості елементів); мезоінтеграція (за оптимальної кількості елементів); макроінтеграція – (за значної кількості елементів, яка вимагає їх додаткового групування)); *ступенем взаємозв'язку* між елементами інтеграції (міжпредметні зв'язки (мінімальні, очевидні взаємозв'язки); системна інтеграція (оптимальні сутнісні взаємозв'язки, що зумовлюють формування інтегративних систем, зокрема *інтегративних курсів*); метаінтеграція (групування елементів у підсистеми з сильними зв'язками, а цих підсистем – у метасистему з

оптимальними зв'язками, що зумовлює появу *метапредметів*); *природою елементів інтеграції* (корпускулярна інтеграція (елементи мають чіткі межі чи значення і взаємодіють як частинки); хвильова інтеграція (елементи не мають чітких меж і взаємодіють за правилами накладання хвиль)). Схарактеризовані рівні інтеграції дозволяють визначити серед них найбільш оптимальні для інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів. Визначено, що успішна інтеграція може здійснюватися на декількох рівнях, зокрема мезоінтеграційному, макроінтеграційному, міжпредметному, системному (внутрішньопредметному), метарівні, в залежності від поставленої мети, завдань, форм, та реалізуватися як при створенні інтегрованих курсів, програм, так і метадисциплін. За ознакою природи інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових фахової підготовки корпускулярна та хвильова інтеграція можуть бути виражені у рівних ступенях. Інтеграційний підхід у фаховій підготовці забезпечує підвищення професійної компетентності майбутнього логопеда, його теоретичну й практичну підготовку до діагностичної, корекційної, пропедевтичної, реабілітаційної, консультативно-просвітницької діяльності.

Встановлено, що успішність підготовки кваліфікованих кадрів значною мірою залежить від форм і методів організації інтегративності навчально-виховного процесу, рівня сформованості інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових фахової підготовки, готовності та здібності студента до інтеграційної діяльності, що проявляються в особистісно-професійних якостях у процесі корекційної роботи.

З'ясовано, що задля забезпечення ефективності функціонування інтегративної комплексної системи педагогічного впливу на процес підготовки через реалізацію кредитно-модульної організації системності та інтегративності навчальної діяльності студентів визначено провідні організаційно-педагогічні умови: поліфакторне діагностування індивідуально-психологічних особливостей студентів на методологічно-теоретичному, концептуально-змістовому та організаційно-процесуальному рівнях; професіоналізація й індивідуалізація змісту інтеграції педагогічної, психологічної і медичної складових професійної підготовки логопедів у вищих педагогічних навчальних закладах на основі реалізації задачного підходу в організації навчання; упровадження активних форм, методів і засобів навчання, спрямованих на формування професійних знань і вмінь, що забезпечують реалізацію інтегративної комплексної системи педагогічного впливу на процеси інтеграції складових фахової підготовки. Сукупність визначених умов забезпечує ефективність і результативність інтеграції зазначених складових професійної підготовки у вищих навчальних закладах як результат належного функціонування відповідної педагогічної системи.

Системотвірними принципами інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки виступили загальні та спеціальні принципи: системності; послідовності й раціональності; природовідповідності; інтегративності знань і професійно-педагогічної

спрямованості; гармонійності та координації; гуманізації й гуманітаризації; наступності; науковості; свідомості й активності; цілеспрямованості та мотивації навчання; самостійності, творчості й професійно-педагогічної спрямованості; доступності і достатнього рівня складності; зв'язку теорії з практикою; професійно-педагогічної значущості знань і професійної компетентності; єдності свідомості та діяльності; інтеріоризації – екстеріоризації, модульності інтегративних курсів.

Установлено, що педагогічні дії, згідно з визначеними принципами, дозволяють здійснювати інтеграцію педагогічних, психологічних і медичних знань відповідно до сучасної економічної і соціокультурної ситуації, цілісно осягати процес професійного навчання, регулювати взаємодію викладача і студентів, визначати спрямованість педагогічних технологій із формування інтегративних знань у системі професійної підготовки логопедів.

Беручи до уваги широкомасштабність феномена дослідження, визначено, що об'єктивне оцінювання сформованості інтегративних знань набуває неабиякої значущості у створенні випереджальних проектів корекційно-педагогічних явищ і процесів на основі їхньої внутрішньої єдності (діагностичний, реабілітаційний, корекційний та ін.). Такий підхід дає можливість уникнути суперечностей між елементами системи медико-психологічних і педагогічних знань, передбачити особливості їхньої взаємодії як виявлення різних якісних характеристик єдиного цілого, розробляти нові технології перетворення процесів і продуктів даної системи. Тому феномен інтеграції зазначених складових професійної підготовки розглядаємо у вигляді моделі, в структурі якої вирізняємо *професійно-мотиваційний, теоретико-когнітивний, практично-діяльнісний і корекційно-оцінний компоненти*, що у своїй взаємодії забезпечують функціонування цілісної епістемологічної системи і оптимальну інтегративну діяльність майбутніх логопедів у корекційно-освітньому просторі.

Пропонована структурна організація інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійних знань була обумовлена пізнанням складного об'єкта – навколишнього світу як цілого, у тлумаченні якого виокремлюються щонайменше такі три аспекти: повнота і всебічне осягнення властивостей, сторін, зв'язків об'єкта пізнання; внутрішня обумовленість, яка визначає сутність і специфіку професійної діяльності; процес, що відбувається у певних ускладнених системах, зокрема корекційно-педагогічній. У зв'язку з цим процес інтегративного пізнання корекційно-педагогічної діяльності передбачає його осягнення у таких аспектах: бажання майбутнього логопеда оволодіти інтеграційними знаннями (професійно-мотиваційний компонент), мисленнєве відображення об'єкта пізнання у системній та інтеграційній цілісності (теоретико-когнітивний компонент); корекційно-педагогічна діяльність, яка забезпечує професійний і всебічний розвиток особистості та перетворення простору освіти (практично-діяльнісний компонент); відтворення корекційно-педагогічної реальності, її людських смислів і цінностей (корекційно-оцінний компонент).

Інтеграція медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів утворює процес цілісного освоєння інформації про корекційно-педагогічну діяльність, структурна організація якої визначається взаємодією професійно-мотиваційного, теоретико-когнітивного, практично-діяльнісного і корекційно-оцінного компонентів інтегративного пізнання корекційного процесу, що забезпечує медико-біологічні, клінічні та психолого-педагогічні основи діагностичної, корекційної, реабілітаційної, профілактичної, консультативно-просвітницької та ін. діяльності. Єдність зазначених компонентів виступає основою інтегративності цілісної системи професійних знань.

Сформованість певного рівня інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань передбачає наявність наступних якостей:

- професійно-мотиваційних, що передбачають бажання майбутнього логопеда оволодіти інтеграційними знаннями як неодмінною складовою своєї професійної діяльності;

- теоретико-когнітивних, що включають, *по-перше*, вміння аналізувати і оцінювати клініко-соматичні, психолого-педагогічні і корекційно-педагогічні явища з позицій інтегративного підходу до власних професійних знань щодо організації корекційної діяльності й особистісних якостей вихованців на основі врахування інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань у структурі освітнього процесу з урахуванням потенційних можливостей індивідуальності; *по-друге*, ґрунтовне засвоєння теоретичних засад інтеграції складових професійної підготовки, розуміння сутності комплексного корекційного впливу на людину, успішне оволодіння інтегративними медико-біологічними, клінічними, психологічними і педагогічними знаннями і вміннями, потрібними для практичної діяльності та успішності у процесі опанування професійно орієнтованими дисциплінами;

- практично-діяльнісних, які передбачають оволодіння логопедом методиками та технологіями використання інтегративних знань у корекційній діяльності, що показує взаємозв'язок теоретичних і практичних основ медичних, психологічних і педагогічних знань на рівні професійних умінь;

- корекційно-оцінних, що включають необхідні для корекційно-педагогічної і реабілітаційної діяльності та передбачувані самою специфікою гуманістично орієнтованої психолого-педагогічної парадигми вміння й навички аналізу (моніторингу) перебігу корекційно-педагогічного процесу в усіх його часових та структурних характеристиках, а також вміння виявити найбільш значущі, ціннісні умови, фактори й засоби інтеграції медико-психологічних і педагогічних складових фахової підготовки, що впливають на формування професійного потенціалу особистості логопеда, розкриття його духовно-сутнісних основ. Отже, критеріальну базу дослідження склали чотири критерії: *професійно-мотиваційний, теоретико-когнітивний, практично-діяльнісний і корекційно-оцінний.*

Показниками сформованості *професійно-мотиваційного* критерію інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки визначено: наявність гуманістично зорієнтованого спрямування як

особистісної стратегії у професійній діяльності; розуміння необхідності та бажання оволодіти міцними знаннями з медико-біологічних, психологічних і педагогічних дисциплін та практичними навичками інтегрування цих знань у професійну діяльність; професійна зацікавленість у оволодінні новітніми логопедичними технологіями та методиками як основою успішності корекційної роботи та досягнення професійної компетентності.

Теоретико-когнітивний критерій окреслюється як базовий відносно всієї системи підготовки логопедів, характеризує рівень інтегративних знань студентів із медичної, психологічної та педагогічної галузей, що є цілісним відображенням у свідомості майбутнього логопеда складної єдності явищ професійної діяльності. Зазначений компонент виконує гносеологічну, світоглядну функції, спрямований на забезпечення інформації про співвідношення між суб'єктом і об'єктом інтегративного пізнання оточуючого світу, закономірності розвитку та на реалізацію умінь оперувати цією інформацією у різних напрямках логопедичної і консультативно-просвітницької діяльності. Визначений компонент проявляється у епістемологічній компетентності студентів і слугує критерієм їхньої гносеологічної обізнаності, здатності до інтегративного мислення, пошуку шляхів вирішення комплексних корекційно-педагогічних проблем, доведення теоретичних висновків, формулювання інтертеоретичних положень про розуміння і педагогічне осмислення сутності і складності будь-якого дефекту, його глибини, володіння методиками виявлення і діагностування, умінням спроектувати корекційно-реабілітаційні заходи відповідно до діагнозу і віку дитини, здатність прогнозувати адаптацію дитини в соціум, набувати медичної, психологічної і педагогічної компетентностей для подальшої професійної практичної діяльності. Теоретико-когнітивна складова інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів оцінюється за трьома провідними показниками: сформованість теоретико-методологічних знань з інтегративних курсів; сформованість знань з окремих видів та технологій логопедичної роботи; розвиток інтегративного мислення студентів (логопедів).

Вихідними позиціями для оцінки якості засвоєння змісту медико-психологічної і педагогічної складових обрані: обсяг знань у вимірах навчальних програм інтегрованих курсів; використання інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань під час розв'язання навчальних діагностичних, психолого-педагогічних, корекційно-реабілітаційних задач і дій.

Практично-діяльнісний критерій характеризує рівень сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань, що проявляються у пошуку нових способів розвитку цілісності особистості на основі теоретико-пізнавальних, практико-пізнавальних і психомоторних дій у різних видах корекційної роботи, розробці нових технологій корекційно-реабілітаційного впливу і розвитку особистості дитини в цілому, формуванні у неї світогляду, бажання до співпраці, віру у власні сили та життєві перспективи. Цей компонент виконує такі функції: проєктивну, технологічну, вироблення

навичок самоконтролю, об'єктивного співвідношення рівня розвиненості особистісних і професійних здатностей та умінь логопеда.

Корекційно-оцінний критерій інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів представляємо як сукупність двох компонентів: *корекційно-рефлексивного* та *рефлексивно-ціннісного*. Визначені три групи показників рефлексивно-ціннісного критерію, а саме: готовність до самоаналізу інтегративності знань у корекційному процесі; здатність до рефлексії корекційно-педагогічної діяльності та прагнення до професійного саморозвитку; обґрунтованість і розвиток ціннісного ставлення до особистості дитини. На основі визначених критеріїв і їх показників та за допомогою підібраних організаційних форм і методів діагностування було визначено чотири критеріальні рівні сформованості інтегративних складових: високий (системний), достатній (конструктивний), середній (базовий) та низький (початковий).

Констатувальним етапом дослідження було охоплено 1052 студенти та магістранти очного й заочного відділень педагогічних ВНЗ. Оскільки інтеграцію розглядаємо як неперервний багаторівневий процес, що охоплює весь період формування професійної компетентності, включає саморозвиток та самовдосконалення, то виникає необхідність у залученні до експерименту працюючих логопедів (136 осіб). Експеримент тривав упродовж 2009-2013 рр. Метою його констатувального етапу було визначення критеріальних рівнів сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань. Реалізація поставленої мети передбачала вирішення таких завдань: розкриття психологічної, педагогічної, медико-біологічної ерудиції студентів, повноти, глибини та оперативності, абстрактності та конкретності, узагальненості та універсальності, системності та теоретичності знань; виявлення зв'язків між критеріальними показниками сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань та індивідуальними особливостями інтегративного пізнання; встановлення міри творчої активності майбутніх логопедів у процесі осягнення корекційної дійсності, ступеня реалізації їхнього професійного потенціалу; знаходження типових утруднень, що виникають у процесі засвоєння медико-психологічних і педагогічних знань; вивчення сформованості у студентів здатності до інтеграції складових фахової підготовки.

Вимірювання рівня сформованості інтегративної професійної діяльності учасників експерименту за *професійно-мотиваційним* критерієм передбачало визначення рівня сформованості *мотивації досягнення* та *професійно-мотиваційної готовності до засвоєння інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань*. Рівень розвитку в учасників експерименту *мотивів досягнення успіху в професійній галузі* вимірювався за допомогою методик Т. Елерса, А. Реана, Р. Немова та К. Замфір.

Теоретико-когнітивний, практично-діяльнісний та корекційно-оцінний критерії сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних складових професійної підготовки вимірювалися за допомогою таких методів: спостереження за діяльністю студентів (логопедів) на заняттях; аналіз

відеозаписів занять; анкетування і тестування за спеціально розробленими завданнями; опитування студентів і викладачів ВНЗ.

Результати проведеного зрізу на констатувальному етапі дослідно-експериментальної роботи показали, що з 1052 учасників (студентів) *за професійно-мотиваційним критерієм* лише 2,3% виявили високий рівень сформованості інтегративних медико-психологічних знань, 36,9% – достатній рівень, 56,1% – середній рівень, 4,7% – низький. Серед логопедів високий рівень мають лише 2,9%, достатній – 11%, середній – 61,8%, низький – 23,5%. *За теоретико-когнітивним критерієм* сформованості інтегративних медико-психологічних знань високий рівень встановлено у 4,6%, достатній зафіксовано у 28,6%, середній – 61,5%, низький – 5,3%. Серед логопедів – 0,8% мають високий, 8,1% – достатній, 36% – середній, 55,1% – низький рівні сформованості інтегративних знань. За третім критерієм сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних складових – *практично-діяльним* – виявлено 2,7% студентів з високим рівнем, на достатньому – 3,2%, на середньому – 15,6%, на низькому – 78,5%. У групі логопедів 11% мають достатній рівень, 45,6% – середній і 43,4% – низький рівні сформованості зазначених знань. За четвертим, *корекційно-оцінним* критерієм на високому рівні виявлено 3,7%, на достатньому рівні – 5,9%, на середньому – 23%, на низькому – 67,4%. Серед логопедів високий рівень виявлено лише у 5,1%, достатній – у 22,1%, середній – у 33,8% і низький – у 39%.

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження уможливив висновок про доцільність спеціального навчання майбутніх і працюючих логопедів, спрямованого на інтеграцію медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки. Підсумки вихідного зрізу дали можливість визначити переважно низький і середній рівні сформованості інтегративних знань студентів (логопедів) на початку експерименту і допомогли виробити тактику проведення формувального експерименту, враховуючи особливості та потенційні можливості його учасників.

У третьому розділі – «Педагогічні технології інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки» — проаналізована проблема створення та реалізації педагогічних технологій, узагальнено погляди на їхню сутність у науковій літературі, здійснена класифікація, описана історія розвитку та наукові засади парадигми в контексті дослідження. Схарактеризовані сучасні технології професійної підготовки педагогів у вищих навчальних закладах, модульна організація навчального процесу у вищій школі, визначений сучасний зміст і стан використання модульної технології у навчальному процесі ВНЗ та організації інтеграції медичної, психологічної та педагогічної складових в умовах кредитно-модульного навчання.

Теоретичний аналіз дозволив визначити поняття «педагогічна технологія» як проект (модель) навчально-виховного процесу у ВНЗ, який визначає структуру та зміст навчально-пізнавальної діяльності самого студента з урахуванням розвитку його рис характеру та інтелектуальних можливостей (О. Падалка, А. Нісімчук, І. Смолюк, О. Шпак та ін.). Представлений короткий історичний екскурс з

розвитку педагогічних технологій, трансформації дефініції «педагогічна технологія». Проаналізовані тлумачення понять «технологія освіти», «технологія в освіті», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «навчальна технологія», «педагогічна техніка», «освітня технологія», «інноваційна педагогічна технологія» та ін. Висвітлені спроби здійснення наукового пошуку в напрямі визначення ефективних технологій інтегративної професійної підготовки логопедів.

Корекційно-педагогічну технологію у дослідженні визначено як наукове проектування і точне відтворення корекційно-педагогічних і педагогічно-терапевтичних дій, що гарантують ефективність корекційної роботи, а також включають сукупність зовнішніх і внутрішніх впливів, спрямованих на послідовне здійснення системи загальнопедагогічних і спеціальних принципів у їхньому об'єктивному взаємозв'язку. Корекційний процес передбачає необхідність застосування відразу декількох технологій як цілісної інтегративної системи, що обслуговує різні його сторони. Отже, логопеди мають вирізнятися вмінням інтегрувати знання, розвитком саморегульованих механізмів, творчих здібностей, дієво-практичної і корекційно-педагогічної сфер.

Вивчення історії становлення та розвитку модульної технології навчання показало, що вона узагальнює досвід інших теорій і концепцій навчання та відображає динаміку розвитку сучасних дидактичних теорій, синтезує в собі їхні особливості, що дозволяє вдало поєднувати різні підходи до відбору змісту і способів організації навчального процесу та вважати її доцільною при інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки. Модульна технологія інтегрувала в собі все прогресивне з педагогічної теорії і практики, а саме збагатилася елементами програмованого навчання (В. Беспалько, Н. Талізїна, Ю. Машбиць та ін.), проблемного навчання (І. Лернер, М. Махмутов, В. Оконь та ін.), теорією укрупнення дидактичних одиниць (В. Бондар, П. Ерднієв, В. Шаталов та ін.), формування системності знань (Л. Зорїна та ін.), диференційованого навчання (І. Осмоловська, П. Сікорський, В. Синьов, М. Шахмаєв та ін.), теорією оптимізації навчання (Ю. Бабанський, О. Савченко та ін.).

Представлена еволюція поняття «модуль» та проаналізовані існуючі його визначення в хронологічній послідовності появи сприяють прогнозуванню сучасних концепцій, створенню методичної основи та удосконаленню технології модульного навчання.

Теоретичний аналіз наукових концепцій щодо впровадження модульної технології в систему професійної підготовки дефектологів дозволяє виділити особливості модульного навчання: обов'язкове опрацювання кожного компонента дидактичної системи та їхнє наочне представлення в модульній програмі й модулях; чітке структурування змісту навчання, послідовний виклад теоретичного матеріалу, забезпечення навчального процесу методичним матеріалом та системою оцінки і контролю засвоєння знань, що дозволяє корегувати процес навчання; варіативність навчання, адаптацію навчального процесу до індивідуальних можливостей і потреб студентів. Технологічність модульного навчання визначається через: структурування змісту навчання; чітку послідовність

пред'явлення всіх елементів дидактичної системи у формі модульної програми; варіативність структурних організаційно-методичних одиниць. Модульна технологія дозволяє реалізувати наступні принципи навчання: доступність, системність, оперативного взаємозв'язку, динамічність, технологічність, гнучкість та ін. Застосування модульного навчання як інноваційної технології засноване на гуманістичних ідеях і принципах, за допомогою яких реалізуються особистісно орієнтований та інтегрований підхід до професійної підготовки фахівців педагогічної галузі.

Аналіз змісту та організації інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових в умовах кредитно-модульного навчання підтвердив, що необхідність забезпечення високої фахової підготовки та конкурентоспроможності логопедів вимагає вдумливого ставлення до побудови навчальних планів та програм. Велика кількість дисциплін та їхнє ізольоване вивчення призводить до перевантаження ними змісту підготовки, що потребує впровадження у навчальний процес інтегративних дисциплін.

Визначено, що побудова навчального процесу на інтегративно-предметній основі передбачає три основні рівні інтеграції, причому кожен з них, залежно від конкретних умов, передбачає декілька етапів. Внутрішня інтеграція забезпечує органічну єдність роз'єднаних предметних знань, усуває другорядний навчальний матеріал та враховує напрям підготовки вищого навчального закладу.

Інтеграція в межах гуманітарного та соціально-економічного циклу навчальних предметів передбачає єдиний підхід до вивчення гуманітарних дисциплін системи підготовки логопеда, зв'язки між елементами знань предметів цього циклу. На цьому рівні формується система гуманітарних загальнокультурних знань студентів як база для засвоєння професійних знань.

Інтеграція цієї системи та медико-біологічних і спеціальних (психолого-педагогічних) дисциплін формує систему загальнопрофесійних і спеціальних знань, тобто той (часто базовий) компонент фахових знань, що необхідний для їхнього розвитку. Інтеграція методів, прийомів і форм навчання забезпечує процесуальний аспект інтегративного підходу до професійної підготовки. Таким чином, концепція інтеграції знань на основі теорії дидактичної інтеграції має підстави бути цілісною дидактичною системою предметно-інтегративного навчання у системі професійної підготовки логопеда.

Аналіз медичних, психологічних і педагогічних дисциплін в освітньо-професійній програмі підготовки логопедів засвідчив відсутність у їхньому переліку тих, які б інтегрували медико-психологічні та спеціальнопедагогічні знання, що складають базу для оволодіння теоретичними основами та практичними вміннями діагностичної, корекційної, реабілітаційної, консультативно-просвітницької роботи.

Таким чином, реформування освітньої галузі потребує розробки наукових основ системи професійно орієнтованої підготовки логопедів шляхом усунення дрібних навчальних курсів та створення інтегративних комплексів, що забезпечить фундаменталізацію всієї професійної підготовки. Встановлено, що обов'язковою складовою організаційної роботи викладача є добре розуміння суті інтегративного підходу до навчання в умовах модульної технології,

проведення пропедевтичної роботи зі студентами щодо мотивації інтегративно-предметного навчання, володіння ефективними формами, методами та засобами організації інтегративної початкової діяльності.

Висвітлені аргументи підтверджують необхідність розробки й реалізації моделі інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки конкурентоспроможного фахівця.

Четвертий розділ «Інтегративна модель професійної підготовки логопедів» присвячений обґрунтуванню та розробці й аналізу теоретичних основ організаційно-дидактичної моделі інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки, характеристиці етапів її реалізації, результатам перевірки ефективності експериментальної моделі в системі професійної підготовки.

Теоретичне обґрунтування інтегративних компонентів в освіті, їхня наукова обробка є однією з необхідних умов оновлення навчального процесу, зокрема у вищій школі. Зміст інтегративної підготовки, згідно з загальнопедагогічними дослідженнями проектування змісту освіти, можна розглядати з трьох позицій: як педагогічну модель соціального замовлення; як дидактичну модель навчальної дисципліни (програми і плани); як навчальні матеріали (посібники, тексти лекцій, розробка окремих модулів, тем тощо). На сучасному етапі реформування професійної освіти найбільшій деталізації при інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових потребують змістова та технологічні форми інтегративної підготовки.

Особлива увага в дослідженні була спрямована на аналіз існуючих підходів до структурування змісту освіти у вищих навчальних закладах та виділення основних напрямків конструювання інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових фахової підготовки логопедів: спрямування змісту інтегративної підготовки на досягнення головної мети особистісно орієнтованого навчання у вищому закладі освіти; акмеологічна спрямованість змісту інтегративної освіти логопедів; дотримання інтегративності та варіативності змісту психолого-педагогічної освіти; виділення перспективності інтеграції медичних і психолого-педагогічних методик абілітації, корекції і реабілітації та успішне застосування інтегративних знань у практичній діяльності; побудова інтегрованого змісту освіти у вимірах кредитно-модульної системи навчання.

Визначено, що вирішення проблем удосконалення професійної освіти шляхом її фундаменталізації, гуманізації і особистісної орієнтації повинно здійснюватись на основі інтеграції медичних, психологічних і педагогічних дисциплін. Одним із основних шляхів її реалізації є зменшення кількості дисциплін за рахунок їхнього укрупнення, розробки інтегративних курсів у навчальних планах та технологій ефективного оволодіння фаховими знаннями.

Педагогічну *модель інтеграції* медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки логопедів у вищих педагогічних навчальних закладах розуміємо як схематизоване представлення всіх педагогічних компонентів, що забезпечують ефективність і результативність даного процесу. Система визначається як складне утворення, що складається з підсистем,

функціонування яких підпорядковане єдиній меті. Система інтеграції складових є множиною елементів, які знаходяться у відношеннях і зв'язках один з одним і утворюють певну цілісність, єдність.

Під моделлю інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки логопедів ми розуміємо проект багаторівневого поетапного системного впровадження інтеграційного концепту формування особистості у процес фахової підготовки логопедів у ВНЗ. Інтегративний підхід передбачає інтеграцію як зовнішню, так і внутрішню, як змістову, так і процесуальну. Всі елементи інтегративної системи взаємопов'язані та утворюють певну структуру. Спроектвана в дослідженні теоретична модель входить до складу моделі більш високого порядку – моделювання цілісного інтеграційного педагогічного процесу у вищому навчальному закладі – і спрямована на досягнення конкретної мети – формування у сучасного логопеда інтегративних знань, озброєння його новітніми організаційно-педагогічними, діагностичними, корекційними, реабілітаційними технологіями створення психолого-педагогічних умов у корекційному просторі, що стимулюють індивідуально-творче самовиявлення учасників корекційного навчально-виховного процесу, забезпечують успішність освітньої та соціальної інтеграції. Зазначена модель передбачає підготовку висококваліфікованого фахівця – організатора сучасного корекційно-педагогічного освітнього простору, що будується на засадах особистісно орієнтованої педагогічної концепції. Цілісне системне бачення інтеграції складових професійної підготовки логопедів в умовах вищого педагогічного навчального закладу базується на ідеях природної інтеграції та синергетики, що зумовлює включення в педагогічну модель, у якості першооснови, принципів організації інтегративної навчальної діяльності.

Система інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки логопедів має трирівневу ієрархію реалізації. На *макроінтеграційному рівні* інтегруються великі складові системи професійної підготовки, що зумовлює появу нових якостей у системах і одночасно забезпечує збереження індивідуальних властивостей її елементів. Реалізація інтеграції передбачає її організацію на рівні законодавчих актів, наказів і положень Міністерства освіти і науки, контроль з боку адміністрації ВНЗ тощо. *Мезоінтеграційний рівень* інтеграції передбачає використання міжпредметних зв'язків, формування наскрізних загальнонаукових та спеціальних понять. На *мікроінтеграційному рівні* інтеграція відбувається в межах викладання дисципліни, курсу, окремих методик, або окремих аспектів навчального процесу. Результативність і ефективність функціонування інтеграції забезпечується системою організаційно-педагогічних умов.

Відповідно до викладених теоретичних позицій, визначених умов та принципів була побудована схема моделі інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки логопедів (рис. 1).

Запропонована нами модель відображає певний зв'язок і взаємодію структурних елементів інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки.

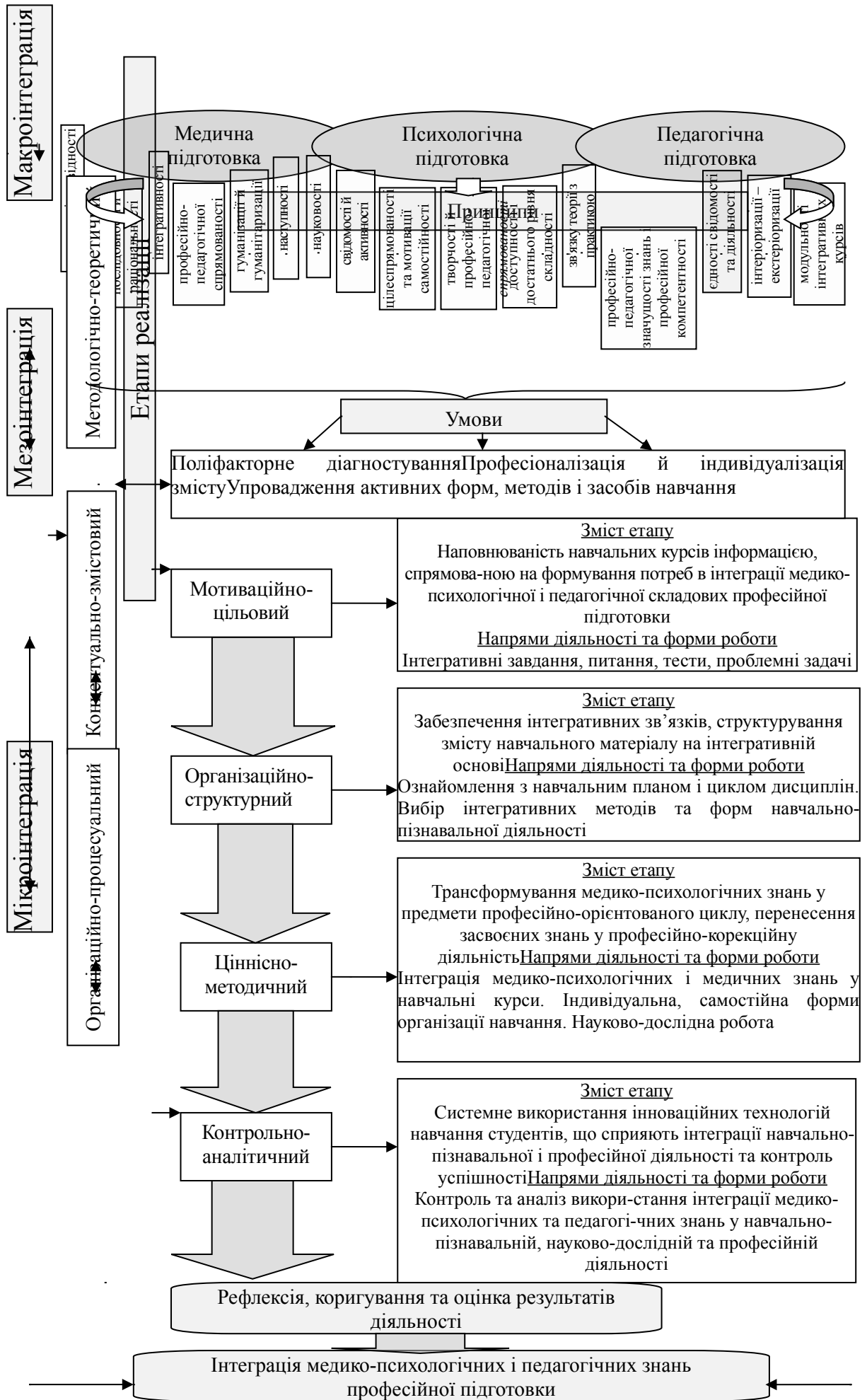

Рис. 1. Схема моделі інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки майбутніх логопедів

А саме: рівневу та поетапну організацію інтеграції складових професійної підготовки; системно-блочну організацію змісту інтегративної навчальної діяльності на основі індивідуалізації й професіоналізації, яка передбачає максимальне використання міжпредметної взаємодії, урахування специфічних особливостей дисциплін різних циклів підготовки; реалізацію модульного підходу в організації інтегративної навчальної діяльності; систему інтерактивної взаємодії викладача й студента; спеціально розроблені засоби педагогічної підтримки інтегративної навчальної діяльності студентів.

Концептуальне моделювання інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки логопедів як поліфункціональний феномен, що на сьогодні вважається новітнім у вітчизняній вищій педагогічній освіті, має бути представлений у теорії та практиці освіти майбутніх логопедів на різних рівнях: методологічно-теоретичному, концептуально-змістовому та організаційно-процесуальному. Організаційно-дидактична модель інтеграції складових професійної підготовки логопедів включає чотири основних етапи, що реалізуються впродовж усього періоду навчання на різних кваліфікаційних рівнях професійної педагогічної освіти (*мотиваційно-цільовий, організаційно-структурний, ціннісно-методичний і контрольньо-аналітичний*) і включають цілі, зміст, форми, методи, прийоми і засоби організації інтегративної навчально-пізнавальної діяльності студентів (логопедів).

На першому етапі *мотиваційно-цільовий* компонент інтеграції складових фахової підготовки логопедів окреслений нами як підготовчий. Зміст етапу полягає у наповнюваності навчальних курсів інформацією, спрямованою на формування потреб в інтеграції складових професійної підготовки. Напрями діяльності та форми роботи включають інтегративні завдання, питання, тести, проблемні задачі та ситуації, які неможливо вирішити без медичних, психологічних і педагогічних знань.

Організаційно-структурний етап моделі має дві стадії – організацію та структурування. Організаційна стадія охоплює період ознайомлення з навчальним планом підготовки бакалавра і спеціаліста (магістра), переліком дисциплін, вибором форм і методів реалізації. Структурування передбачає аналіз, розподіл та перерозподіл пріоритету на ту або іншу форму роботи. Головна мета – реалізація процесу оволодіння інтегративними знаннями, уміннями і навичками професійної діяльності. Зміст етапу передбачає забезпечення інтегративних зв'язків, структурування змісту навчального матеріалу на інтегративній основі. Напрями діяльності та форми роботи включають ознайомлення з навчальним планом і циклом дисциплін, вибір інтегративних методів та форм навчально-пізнавальної діяльності.

Ціннісно-методичний етап теоретичної моделі інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів має дві стадії – навчальну та науково-пошукову. Головною метою цього етапу стає

безпосереднє оволодіння необхідною сумою інтегративних знань, умінь і навичок професійної діяльності та інтегративним і науково-педагогічним стилем мислення у процесі індивідуально-творчого пошуку новітніх корекційних технологій, що розглядатимуться і вивчатимуться у форматі наукової діяльності студентів. Зміст етапу передбачає трансформування медико-психолого-педагогічних знань у предмети професійно орієнтованого циклу, перенесення засвоєних знань у професійно-корекційну діяльність. Напрями діяльності та форми роботи включають методи і форми реалізації інтеграції знань у процесі вивчення інтегративних навчальних дисциплін, проходження практики тощо.

Включення до системи інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки *контрольно-аналітичного* етапу передбачає на функціональному рівні постійний контроль і самоконтроль, оцінку і самооцінку за двома напрямками. По-перше, безпосередньо за ефективністю, результативністю і якістю власне загальної навчальної діяльності студентів та успішністю з інтегративних курсів. По-друге, контроль й оцінку функціонування кожного з визначених компонентів системи. Отже, головною метою стає контроль за успішністю засвоєння інтегративних знань і умінь, використання їх у практичній діяльності та аналіз перспективності і підвищення результативності інтегративної професійної підготовки. Зміст етапу передбачає системне використання інноваційних технологій навчання студентів та контроль за успішністю. Напрями діяльності та форми роботи включають контроль і аналіз використання інтеграції медико-психологічних та педагогічних знань у навчально-пізнавальній, науково-дослідній та професійній діяльності.

Рефлексія, коригування та оцінка результатів діяльності як заключний компонент моделі інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів передбачає продовження оволодіння педагогом інтегративних знань, умінь і навичок у період післядипломної освіти. Представлену модель можна віднести до гнучких природних технологій, побачити її як цілісну систему різнорівневих, взаємопов'язаних компонентів.

У процесі формувального експерименту було перевірено ефективність моделі інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки логопедів, розробленої нами методики і технології її використання на практиці (в умовах освітньо-виховного процесу вишу й у інших закладах та формах організації післядипломної підготовки педагогічних працівників).

Аналіз результатів дослідження на контрольному етапі дозволив виявити значні позитивні зміни в рівнях сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань логопедів за визначеними критеріями. Так, динаміка зрушень у показниках рівня сформованості *професійно-мотиваційного* критерію майбутніх логопедів в експериментальних (Е1 – студенти, які навчаються за спеціальністю «Логопедія. Спеціальна психологія» і Е2 – «Дошкільне виховання. Дефектологія. Логопедія») та контрольних групах (К) відповідно становить: високий рівень: +27,4%, +21,7%, +15,8%; достатній рівень: +14,9%, +16,4%, +7,2%; середній: –38,6%, –34,8%, –20,2%; низький: –3,7%, –3,3%,

–2,8%. У групі логопедів становить: високий рівень: +1,4%; достатній рівень: +37,5%; середній: –22,8%; низький: –16,1%. За *теоретико-когнітивним* критерієм динаміка зрушень у показниках рівня сформованості інтегративних знань відповідно становить: високий рівень: +30,3%, +24,3%, +4%; достатній рівень: +15,1%, +16,1%, +6,3%; середній: –40,9%, –36,2%, –7,7%; низький: –4,5%, –4,2%, –2,6%. У групі логопедів – високий рівень: +10%; достатній рівень: +23,5%; середній: +3,7%; низький: –32,3%. Динаміка зрушень у показниках рівня сформованості інтегративних знань за *практично-діяльним* критерієм відповідно становить: високий рівень: +19,1%, +19,7%, 0%; достатній рівень: +43,8%, +39,8%, +20,4%; середній: –1,5%, –0,3%, +10,9%; низький: –61,4%, –59,8%, –31,3%. У групі логопедів – високий рівень: +7,4%; достатній рівень: +16,9%; середній: –5,9%; низький: –18,4%. Зміни показників рівня сформованості інтегративних знань за *корекційно-оцінним* критерієм відповідно становить: високий рівень: +16%, +8,8%, +0,3%; достатній рівень: +47,2%, +44,1%, +17,5%; середній: –9,7%, –8%, +4,3%; низький: –53,5%, –44,9%, –22,1%. У групі логопедів – високий рівень: +8,1%; достатній рівень: +20,5%; середній: +0,8%; низький: –29,4%.

Динаміка показників сформованості інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань студентів і логопедів показана на рис. 2.

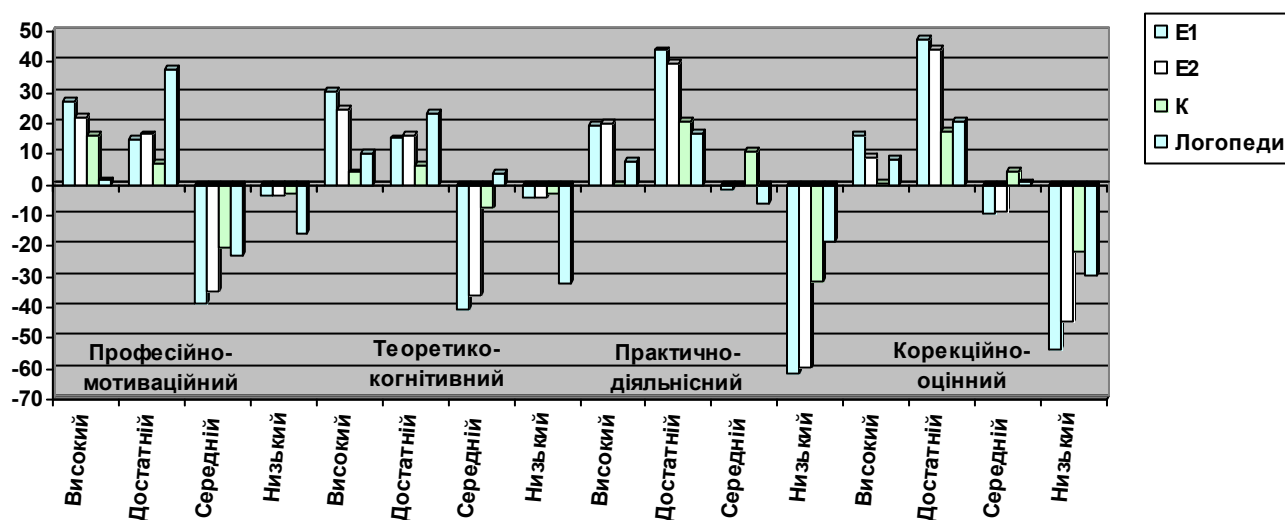

Рис. 2. Динаміка показників рівня сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань в учасників експерименту (контрольної, експериментальних груп та логопедів)

Отже, кількісний і якісний аналіз результатів формувального експерименту і отриманий на їхній основі статистичний матеріал дозволили зробити висновки про те, що застосування моделі інтеграції медико-психологічної і педагогічної складової професійної підготовки в педагогічному процесі у виші та в умовах післядипломної освіти системи підготовки логопедів дало позитивні результати. Підтверджено, що важливим чинником організації інтегративної професійної підготовки логопеда стає його медична, психологічна і педагогічна компетентності та висока вмотивованість у впровадженні інтегративних знань у корекційно-педагогічну діяльність.

Для перевірки достовірності отриманих під час формувального експерименту висновків проведено статистичний аналіз обробки експериментальних даних за багатофункціональним критерієм F^* Фішера (кутове перетворення Фішера) та двобічним t – критерієм Стьюдента. Установлено, що до впровадження експериментальної методики контрольна та експериментальна вибірки були однорідними за всіма чотирма критеріями (нульову гіпотезу підтверджено); після проведення формувального експерименту контрольна та експериментальна вибірки стали різними за всіма чотирма критеріями (нульову гіпотезу відхилено і прийнято альтернативну з рівнем значущості $\alpha=0,05$ і $\alpha=0,01$). З'ясовано, що ефективність системи інтегративної професійної підготовки логопедів залежить від методичних основ її реалізації, послідовності й цілісності у формуванні інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань, уміння їх оцінювати і практично використовувати в корекційній, реабілітаційній та консультативно-просвітницькій діяльності.

За допомогою кореляційного аналізу даних формувального дослідження було встановлено значущий зв'язок між даними за критеріями професійно-мотиваційним і теоретико-когнітивним (коефіцієнт кореляції $(r)=0,9402$) та практично-діяльним і корекційно-оцінним (коефіцієнт кореляції $(r)=0,9942$).

Результати теоретико-експериментального пошуку підтвердили, що впровадження розробленої моделі в умовах фахової підготовки студентів (логопедів) у вишу та в умовах післядипломної освіти забезпечує ефективність інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки.

ВИСНОВКИ

Теоретико-методологічний аналіз та експериментальне розв'язання проблеми інтегративних тенденцій в освіті дали змогу встановити, що в складних умовах модернізації змісту професійної освіти інтеграція медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів набуває особливої актуальності. Її вирішення пов'язане з упровадженням перспективних педагогічних технологій і засобів формування інтегративних знань. Відтак, проведене дослідження дозволило сформулювати висновки відповідно до поставлених завдань:

1. Теоретико-гносеологічний аналіз психолого-педагогічної літератури показав актуальність вивчення проблеми інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань у процесі професійної підготовки логопедів.

На засадах формаційного підходу виявлено основні тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні та високорозвинених країнах (друга половина XVIII – початок XXI ст.). Визначені характерні риси становлення підготовки логопедів з урахуванням особливостей у організації та змісті підготовки спеціалістів за радянських часів як передумови сучасної системи професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Установлено, що традиційні підходи до організації навчально-виховного процесу в педагогічних вищих навчальних закладах не повною мірою задовольняють потреби сьогодення в підготовці майбутніх логопедів до впровадження інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань у

корекційно-професійну діяльність. Обґрунтовано доцільність організації спеціального інтегративного навчання студентів, спрямованого на їхнє становлення як суб'єктів освітнього простору.

2. Розкриті основні позиції у тлумаченні інтеграції знань як діалектичного процесу, що розкриває методологічну ефективність дії фундаментальних законів при досягненні високого рівня узагальнення знань; міждисциплінарний рух знань до системної цілісності; накопичення систем зв'язків у процесі пізнавальної діяльності; взаємопроникнення й взаємообмін інформації між різними галузями знання.

Концептуальний аналіз теоретичних позицій виявив різноаспектність поняття інтеграції знань, що зумовлено варіативністю вирішення комплексних проблем, які постали перед наукою та освітою і вимагають багаторівневого вивчення явищ навколишньої дійсності й міждисциплінарного дослідження складних об'єктів пізнання. Узагальнення наукових підходів до розкриття сутності феномену, що досліджується, дає змогу визначити інтеграцію знань з позицій епістемології як цілісний процес взаємодії та взаємопроникнення різних систем знань, який виражається у виникненні їхніх інтегрованих форм, узагальнених теорій та «наскрізних» методів пізнання, концентрації та взаємообміну інформації, діалектизації та логізації, фундаменталізації та спеціалізації, посиленні міждисциплінарності та комплексності, результатом яких є нова інтегративна цілісність, що проявляється через єдність протилежних процесів конвергенції та дивергенції.

Розглянуто конкретні прояви інтегративних тенденцій, обумовлених внутрішніми зв'язками у змісті й структурі професійної освіти. Теоретичне осмислення парадигмальних положень сучасної освіти дало підстави для визначення інтерпретації феномена інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань як процесу і результату інтегративного пізнання й цілісного сприйняття світу, як предмета засвоєння складових професійної підготовки, на основі яких створюються моделі образу світу, здійснюється розробка проектів цілісного розвитку і саморозвитку особистості, професійного самовдосконалення і самореалізації, формуються уміння робити міждисциплінарні узагальнення, обґрунтовувати теоретичні висновки.

3. Аналіз інтеграційних процесів у вищій педагогічній школі дозволив виявити особливості дії законів, закономірностей, принципів інтеграції знань та організаційно-педагогічних умов (поліфакторне діагностування індивідуально-психологічних особливостей на методологічно-теоретичному, концептуально-змістовому та організаційно-процесуальному рівнях; професіоналізація й індивідуалізація змісту інтеграції складових професійної підготовки; упровадження активних форм, методів і засобів навчання) їхнього успішного функціонування у системі підготовки логопедів. Цілісне системне бачення інтеграції складових педагогічної, психологічної і медичної підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів спирається на принципи системності; послідовності й раціональності; природовідповідності; інтегративності знань і професійно-педагогічної спрямованості; гармонійності та координації; гуманізації й

гуманітаризації; наступності; науковості; свідомості й активності; цілеспрямованості та мотивації навчання; самостійності, творчості й професійно-педагогічної спрямованості; доступності і достатнього рівня складності; зв'язку теорії з практикою; професійно-педагогічної значущості знань і професійної компетентності; єдності свідомості та діяльності; інтеріоризації – екстеріоризації, модульності інтегративних курсів. Організація педагогічного процесу на основі законів, закономірностей, принципів інтеграції забезпечує створення цілісної системи медико-психологічних і педагогічних знань; досягнення єдності загальної і спеціальної підготовки; універсальність і унікальність змісту і процесу навчання, його стабільність і динамічність, встановлення інтегративності між теоретико- та практико-пізнавальною діяльністю студентів.

На основі системного підходу до аналізу інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки висвітлено особливості її структурної організації, яку складають: функції – гносеологічна, системна, відображальна, інформаційна, прагматична, евристична, прогностична, інтеграційна тощо; форми – предметна, понятійна, теоретична, концептуальна, методологічна, проблемна, діяльнісна, практична, психологічна, педагогічна, вертикальна, горизонтальна, схрещена, внутрішньосистемна, міжсистемна, транссистемна, метасистемна, локальна, тотальна; рівні – інтропредметний, інтерпредметний, метапредметний, внутрішньо-дисциплінарний, міждисциплінарний, загальнонауковий, методологічний, філософський та ін.; типи – просторовий, часовий, просторово-часовий, односторонній, двосторонній, багатосторонній; види – діахронний, синхронний, матричний, логізація, фундаменталізація, інформатизація тощо; напрями – горизонтальний, вертикальний. Визначені класифікаційні характеристики структурних складових інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів забезпечують багатогранний розгляд та осягнення об'єктів пізнання у їхній системній цілісності, дають змогу виявити шляхи організації інтегративного пізнання.

4. Проаналізовані та схарактеризовані сучасні технології професійної підготовки, визначені особливості та тенденції розвитку освітньої системи в умовах упровадження Болонської системи, розкриті проблеми та перспективи розвитку технології модульного навчання в процесі формування інтегративних знань.

Знайшли наукове підтвердження характеристики модульного навчання та переваги, а саме: подолання фрагментарності шляхом створення цілісної наочної програми і проблемної подачі змісту в модулі; адаптивність, реалізація якої відбивається в специфічних способах організації індивідуально-диференційованого навчання; здатність створювати найбільш сприятливі умови розвитку особистості шляхом забезпечення гнучкості змісту навчання, пристосування до індивідуальних потреб, рівня базової підготовки та інтеграції професійних знань за допомогою організації навчально-пізнавальної діяльності за індивідуальною навчальною програмою.

Визначено й обґрунтовано основні положення змістового наповнення модульної організації інтеграції педагогічної, психологічної й медичної

підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів, що передбачають максимальне використання міжпредметних зв'язків, урахування специфічних особливостей тієї чи іншої дисципліни, того чи іншого блоку дисциплін. Процес інтеграції складових професійної підготовки як динамічний, суперечливий, безперервний передбачає врахування специфіки фахової підготовки, виявлення особливостей структурування предметних і інтегрованих знань, що зумовлює застосування адекватних форм, методів і засобів навчання.

Конструювання змісту інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових є важливим компонентом підготовки логопедів. Доведено, що інтеграція складових професійної освіти визначається нині не лише кількістю і змістом предметів, формами та методами організації навчального процесу, а й розвитком і стимулюванням у майбутніх фахівців пізнавальної активності та прагнення до пошукової діяльності, формування здатності до інтегративності мислення, творчої самостійності й ініціативи, які розглядаються як підґрунтя до інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки.

Теоретичне обґрунтування інтегративних компонентів в освіті, їхня наукова обробка є однією з необхідних умов оновлення навчального процесу, зокрема у вищій школі. Одним із засобів інтегративної корекційно-педагогічної діяльності як цілісної одиниці навчального процесу є ситуація вибору, яка відображає і орієнтується на принцип єдності змістової і процесуальної сторін навчання.

5. Обґрунтовано критерії та показники сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань, а саме: професійно-мотиваційний, теоретико-когнітивний, практично-діяльнісний та корекційно-оцінний. З урахуванням визначених критеріїв і показників та за допомогою підібраних організаційних форм і методів діагностування було з'ясовано чотири рівні сформованості інтегративних складових за кожним критерієм (високий, достатній, середній, низький). Це дало змогу реалізувати особистісно орієнтовані підходи у навчанні та здійснити моніторинг індивідуальної траєкторії розвитку педагога та особливостей його професійного зростання, уникаючи знеособлення й невиправданої стандартизації результатів індивідуальних змін кожного учасника експерименту.

6. На основі проведеного аналізу інтегративних тенденцій в освіті та теоретичного моделювання розроблено організаційно-дидактичну модель інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів. Це педагогічна система, що об'єднує кілька самостійних рівнів: макроінтеграції, мезоінтеграції, мікроінтеграції, які підпорядковані, цілям інтеграції складових підготовки. Організаційно-дидактична модель забезпечує цілісність змісту інтегративного навчання: мотиваційно-цільового, організаційно-структурного, ціннісно-методичного, контрольного-аналітичного та рефлексивно-коригуючого. Кожний етап роботи має свою власну мету й спрямовується на вирішення конкретних завдань. Запропонована модель висвітлює формування інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань із дисциплін професійно орієнтованої підготовки.

У практичному ракурсі проведене дослідження засвідчило, що успішність інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки

логопедів можна забезпечити, впроваджуючи інтегративні дисципліни, спецкурси, спецсемінари у навчальний процес. Інтегративні медико-психологічні і педагогічні знання, уміння і навички повинні формуватися в процесі комплексної організації навчально-пізнавальної і практичної діяльності студентів (логопедів) за умов єдності *мотиваційно-цільового, організаційно-структурного, ціннісно-методичного і контрольного-аналітичного* компонентів інтегративної освіти. Дотримання викладеної логіки та організаційно-педагогічних умов запровадження у навчально-виховний процес ВНЗ інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових сприяє формуванню в логопедів інтегративного мислення, вміння реалізовувати інтегративні знання у корекційно-практичній діяльності, навичок саморегуляції і самоконтролю, гуманного ставлення до особистості кожного вихованця, що забезпечило його високу ефективність.

7. Розроблений комплекс критеріїв і показників сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних складових професійної підготовки надав можливість оцінити ефективність моделі інтегративної підготовки та зафіксував як професійні, так і особистісні зміни, що відбулися під час опанування інтегративними медико-психологічними і педагогічними знаннями, вміннями та навичками. До найбільш важливих педагогічних умов реалізації організаційно-дидактичної моделі слід віднести: внутрішню мотивацію логопеда до опанування інтегративними знаннями, розробку і впровадження у професійну підготовку логопедів технологій розвитку творчих здібностей; мотивацію і готовність учасників корекційно-педагогічного процесу до впровадження інтегративних знань у корекційну діяльність, їхня активність та зацікавленість у ефективності корекційної діяльності, творчий потенціал та гуманістичну світоглядну позицію.

Результати формувального експерименту довели, що інтеграція медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів сприяє розвитку і стимулюванню у майбутніх фахівців пізнавальної активності та прагнення до пошукової діяльності, формуванню здатності до інтегративності мислення, творчої самостійності й ініціативи, інтегративних фахових знань, створенню умов комфортного особистісно орієнтованого педагогічного середовища, формує особистісно-ціннісне ставлення до дитини із обмеженими психофізичними можливостями. Узагальнені проміжні і підсумкові результати експерименту підтвердили ефективність авторської системи інтегративної підготовки логопедів.

У ході формувального експерименту поліфункціональність інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів була цілком підтверджена. Встановлено, що опрацьована організаційно-дидактична модель відноситься до гнучких, адекватних природних гуманістичних технологій та являє собою цілісну систему різнорівневих, взаємопов'язаних компонентів. Аналіз особливостей організації процесу інтегративної підготовки логопедів дозволив зробити висновок про те, що вона повинна здійснюватися на основі особистісно орієнтованої педагогічної парадигми в освіті. Підвищення рівня вказаних вище компонентів

інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань у студентів експериментальних груп і логопедів засвідчило ефективність організаційно-педагогічної моделі. Перевірка значущості виявлених відмінностей за багатофункціональний критерієм φ^* Фішера і двобічним t – критерієм Стьюдента підтвердила їхню достовірність на рівні значущості 0,01 і 0,05.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів теорії і практики професійної підготовки логопедів у ВНЗ і не претендує на повноту і дослідницьку завершеність висвітлення цієї проблеми. До подальших напрямів вивчення інтегративної професійної підготовки відносимо комплексне дослідження даного феномена у різних галузях знання, обґрунтування концепції компетентності сучасної особистості в процесі інтегративної підготовки педагога, розробку дидактичних систем, моделей і технологій інтегративного навчання з урахуванням особливостей їхнього функціонування у системі педагогічної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Пахомова Н. Г. Теорія і практика професійної підготовки логопедів у ВНЗ : монографія / Н. Г. Пахомова – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. – 346 с.

Навчальні посібники і методичні рекомендації

2. Пахомова Н. Г. Засоби формування морально-етичних навичок у глухих та слабочуючих дітей : метод. рекомендації / Н. Г. Пахомова, О. В. Деточка – Полтава, 2008. – 86 с.

3. Пахомова Н. Г. Формування невербальних засобів комунікації у дітей із затримкою психічного розвитку : метод. посіб. / Н. Г. Пахомова, Т. І. Литвиненко – Полтава, 2009. – 144 с.

4. Пахомова Н. Г. Формування мовленнєвої компетенції у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями звуковимови : метод. рекомендації / О. С. Беспала, Н. Г. Пахомова. – Полтава, 2011. – 93 с.

5. Пахомова Н. Г. Подолання порушень писемного мовлення у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку : метод. рекомендації / Н. Г. Пахомова, Я. С. Жорняк. – Полтава, 2011. – 228 с.

6. Пахомова Н. Г. Подолання стану тривожності у дітей молодшого шкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення : метод. рекомендації / Н. Г. Пахомова, Я. В. Рой. – Полтава, 2011. – 102 с.

7. Пахомова Н. Г. Попередження порушень мовлення у дітей дошкільного віку : метод. рекомендації / Н. Г. Пахомова, О. В. Толстая. – Полтава, 2012. – 350 с.

8. Пахомова Н. Г. Нейропсихолінгвістика: Навчальний посібник для студентів спеціальності 7.01010501, 8.01010501 – «Корекційна освіта» / Н. Г. Пахомова ; Полт. нац. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2010. – 280 с.

Статті у наукових фахових виданнях

9. Пахомова Н. Г. Проблема формування мовної особистості в загальній та спеціальній педагогіці / Н. Г. Пахомова // зб. наук. праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – Полтава, 2008. – Вип. 3 (61). – С. 209 – 213.

10. Пахомова Н. Г. До проблеми соціалізації дітей із обмеженими психофізичними можливостями / Н. Г. Пахомова, Н. Д. Карапузова // зб. наук. праць Кам'янець–Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VIII / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець–Подільський : ПП. Мошинський В. С., 2008. – С. 432 – 439.

11. Пахомова Н. Г. Особливості родинного ставлення до дитини із обмеженими психофізичними можливостями / Н. Г. Пахомова // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб. : Вип. 10. / за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенко. – К. : 2008 – С. 254 – 260.

12. Пахомова Н. Г. Рання діагностика стертої дизартрії у дітей / Н. Г. Пахомова // Наук.-практ. освітньо-популярний журнал «Імідж сучасного педагога». – 2009. – №6 – 7. – С. 61 – 64

13. Пахомова Н. Г. Історико-педагогічний аспект реалізації інноваційних технологій у корекційній роботі / Н. Г. Пахомова // зб. наук. праць Кам'янець–Подільського державного університету ім. Івана Огієнка / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Випуск XII. Серія : соціально-педагогічна. – Кам'янець–Подільський : ПП. Аксіома, 2009. – С. 88 – 92.

14. Пахомова Н. Г. Теоретичні основи впровадження інноваційних технологій у корекційну роботу / Н. Г. Пахомова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та педагогіка : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – № 14. – С. 108 – 112.

15. Пахомова Н. Г. Концептуальні основи впровадження інноваційних корекційних технологій / Н. Г. Пахомова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та педагогіка : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – № 15. – С. 212 – 216.

16. Пахомова Н. Г. Основні критерії впровадження інноваційних технологій у корекційний процес / Н. Г. Пахомова // Вісник Луганського Національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. – Луганськ : ЛНУ «Альма-матер», 2010. – № 10 (197). – Ч. 1 – С. 168 – 174.

17. Пахомова Н. Г. Методологічні основи та структурні компоненти педагогічних технологій корекційної роботи / Н. Г. Пахомова // зб. наук. праць Кам'янець–Подільського національного університету імені Івана Огієнка/ за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Випуск XV. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець–Подільський : ПП. Аксіома, 2010. – С. 81 – 85.

18. Пахомова Н. Г. Методичні основи модульної технології професійної підготовки майбутніх дефектологів / Н. Г. Пахомова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та педагогіка : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – № 16. – С. 146 – 149.

19. Пахомова Н. Г. Принципи організації модульного навчання в процесі професійної підготовки дефектологів / Н. Г. Пахомова // Науковий часопис

НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та педагогіка : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – № 17. – С. 185 – 192.

20. Пахомова Н. Г. Модуль як методична основа модульної системи навчання / Н. Г. Пахомова // Вісник Луганського Національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. – Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. – № 14 (225). – Ч. 2. – С. 170 – 177.

21. Пахомова Н. Г. Методологічні основи системності професійної підготовки / Н. Г. Пахомова // Вісник Луганського Національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. – Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. – № 23 (234). – С. 268 – 273.

22. Пахомова Н. Г. Концептуальні основи системності професійної підготовки дефектологів / Н. Г. Пахомова // зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Випуск XVII. В 2 частинах, ч. 1. Серія : соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : ПП. Аксіома, 2011. – С. 114 – 122.

23. Пахомова Н. Г. Системність як методологічна основа професійної підготовки вчителя-логопеда / Н. Г. Пахомова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – № 18. – С. 192 – 196.

24. Пахомова Н. Г. Принципи організації системності педагогічної, психологічної та медичної підготовки логопедів / Н. Г. Пахомова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – № 21. – С. 195 – 200.

25. Пахомова Н. Г. Філософські основи інтеграції медико-психологічних і педагогічних складових професійної підготовки дефектологів / Н. Г. Пахомова // зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Випуск ІХХ. В 2 частинах, ч. 1. Серія : соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Медобори – 2006, 2012. – С. 205 – 213.

26. Пахомова Н. Г. Загальні закономірності професійної підготовки вчителя-логопеда на засадах інтеграції / Н. Г. Пахомова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – № 24. – С. 191 – 196.

27. Пахомова Н. Г. Загальнотеоретичні аспекти інтеграції педагогічних, психологічних і медичних складових професійної підготовки логопедів / Н. Г. Пахомова // зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Випуск ХХІІ. Серія : соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : ПП. Аксіома, 2012. – С. 180 – 189.

28. Пахомова Н. Г. Рівні інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки вчителів-логопедів / Н. Г. Пахомова // зб.

наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Випуск XXI. В 2 частинах, ч.2. Серія : соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Медобори – 2006, 2012. – С. 199 – 208.

29. Пахомова Н. Г. Інтеграція медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки вчителів-логопедів / Н. Г. Пахомова // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць / за заг. ред. І. Ф. Прокопенка, В. І. Лозової. – Харків : Цифрова друкарня, 2013 – № 1. – Вип. 43. – С. 63 – 72.

30. Пахомова Н. Г. Критерії і показники сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань / Н. Г. Пахомова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 23. – С. 180 – 184.

31. Пахомова Н. Г. Принципи та умови інтеграції медико-психологічного й педагогічного складників професійної підготовки корекційних педагогів / Н. Г. Пахомова // Education and pedagogical sciences (Освіта та педагогічна наука). – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – № 2 (157). – С. 43 – 52.

32. Пахомова Н. Г. Стан сформованості мотивації до інтеграції медико-психологічних і педагогічних знань в професійній діяльності вчителя-логопеда / Н. Г. Пахомова // Вісник Луганського Національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. – Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2013 – № 10 (269). – С. 245 – 257.

33. Пахомова Н. Г. Становлення теорії модульного навчання : історико-педагогічний аспект / Н. Г. Пахомова // Імідж сучасного педагога. – 2013. – № 5. – С. 51 – 55.

Статті в інших виданнях

34. Пахомова Н. Г. Використання невербальних засобів комунікації у корекційній роботі з дітьми старшого дошкільного віку із ЗПР / Н. Г. Пахомова, Т. І. Литвиненко // Наук.-практ. журнал «Корекційна педагогіка. Вісник Української асоціації корекційних педагогів». – 2008. – № 2. – С. 35 – 39.

35. Пахомова Н. Г. Особливості розвитку моторних функцій у дітей з тяжкими порушеннями мовлення / Н. Г. Пахомова // Наук.-практ. журнал «Корекційна педагогіка. Вісник Української асоціації корекційних педагогів». – 2009. – № 1. – С. 19 – 25.

36. Пахомова Н. Г. Концептуальні основи реалізації ігрових технологій у корекційній роботі / Н. Г. Пахомова // Актуальні проблеми спеціальної педагогіки та психології : зб. наук. праць. – Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2010. – С. 155 – 159.

37. Пахомова Н. Г. Методологические основы системности педагогической, психологической и медицинской подготовки дефектологов / М. К. Шеремет, Н. Г. Пахомова // Высшее образование XXI века: междунар. науч. конф. : сб. ст. / под общ. ред. В. Г. Скворцова. – СПб. : ЛГУ им. А.С. Пушкина, 2011. – С. 149 – 153.

38. Пахомова Н. Г. Содержание и направления интеграции медико-психологический и педагогический знаний в профессиональной подготовке логопедов / Н. Г. Пахомова // Сибирский педагогический журнал : научное периодическое издание – Новосибирск, 2013, – № 2. – С. 124 – 130.

39. Пахомова Н. Г. Акмеологический подход как основа профессионализма коррекционных педагогов / Н. Г. Пахомова // Педагогика и психология : науч.-метод. журнал. – Казахский национальный педагогический университет имени Абая. – 2013. – № 1 (14). – С. 21 – 24.

40. Пахомова Н. Г. Направления и формы интеграции педагогических, психологических и медицинских знаний в профессиональной подготовке логопедов / Н. Г. Пахомова // Образовательные технологии в коррекционном процессе : сб. науч.-метод. трудов с международным участием. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2013. – С. 24 – 31.

Статі, матеріали та тези наукових конференцій

41. Пахомова Н. Г. Особливості соціальної реабілітації осіб із заїканням / Н. Г. Пахомова, Н. В. Дуля // Реабілітаційна педагогіка : актуальні питання теорії та практики : мат-ли всеукр. наук.-практ. конф., 20-21 лист. 2008 р. / М-во освіти і науки України, ПДПУ [та ін.]. – Полтава : ПДПУ імені В. Г. Короленка, 2009. – С. 95 – 98.

42. Пахомова Н. Г. Корекція мовленнєвих порушень у дітей із затримкою психічного розвитку / Н. Г. Пахомова, Т. І. Литвиненко // Реабілітаційна педагогіка : актуальні питання теорії та практики : мат-ли всеукр. наук.-практ. конф., 20-21 лист. 2008 р. / М-во освіти і науки України, ПДПУ [та ін.]. – Полтава : ПДПУ імені В.Г. Короленка, 2009. – С. 98 – 102.

43. Пахомова Н. Г. Особливості формування внутрішньої картини дефекту у дітей із ринолалією / Н. Г. Пахомова, Ю. О. Панченко // Мат-ли II Міжнарод. наук.-практ. конф. : «Новітні медико-психолого-педагогічні технології діагностики, запобігання і подолання мовленнєвих розладів», 1-2 жовт. 2009 р. / М-во освіти і науки України, ПДПУ [та ін.]. – Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2009. – С. 150 – 155.

44. Пахомова Н. Г. Концептуальні основи реалізації інноваційних технологій в корекційній роботі / Н. Г. Пахомова // Спеціальне образование : традиції і інновації : мат-ли II Міжнарод. наук.-практ. конф., Минск, 8-9 апр. 2010 г./ Бел. гос. пед. ун-т ім. М. Танка; редкол. С. Е. Тайдукевич (отв.ред.), И. К. Русакович, В. В. Радыгина и др. – Минск : БГПУ, 2010. – С. 188 – 191.

45. Пахомова Н. Г. Теоретическіе основи реалізації інноваційних технологій в корекційній роботі : историко-педагогический аспект / Н. Г. Пахомова // Спеціальна педагогіка і спеціальна психологія : сучасні проблеми теорії, історії, методології : мат-ли другого міжнарод. теоретико-методологического семинара. В 2-х томах. Том 1. – М. : ГОУ ВПО МГПУ, 2010. – С. 337 – 345.

46. Pahomova N. Inovaīvas tehnoloģijas skolotāju profesionālajā apmācībā / N. Pahomova // PĀREJU PSIHOLOGIJA: no skolēna līdz profesionālim : Biļetens. XX Starptautiskā Vasaras Universitāte, 2011. gada 18. – 21. jūnijā – Rīga 2011. – С. 80 – 82.

47. Пахомова Н. Г. Методические основы реализации инновационных технологий в профессиональной подготовке будущих учителей-логопедов / Н. Г. Пахомова // Психология переходов: от школьника до профессионала : сб. науч. статей. XX-ый Международный Летний Университет, 18 – 20 июня 2011 г. – Рига, 2011. – С. 107 – 115.

48. Пахомова Н. Г. Характеристика методической основы модульной технологии обучения / Н. Г. Пахомова // Специальная педагогика и специальная психология : современные проблемы теории, истории, методологии : мат-лы третьего междунар. теоретико-методологического семинара. В 2-х частях. Часть 2. – М. : МГПУ, 2011. – С. 116 – 121.

49. Пахомова Н. Г. Основные критерии реализации инновационных технологий в коррекционном процессе / Н. Г. Пахомова // Специальное образование : Мат-лы VII Междунар. науч. конф., 21 – 22 апр. 2011 г. / под ред. проф. В. Н. Скворцова. – СПб. : ЛГУ им. А. С. Пушкина, 2011. – Т. II. – С. 238 – 241.

50. Пахомова Н. Г. Методична основа модульної технології навчання / Н. Г. Пахомова // Управління в освіті: зб. матеріалів V Міжн. наук.-практ. конф., 14 – 16 квітня 2011 р. Львів / відп. ред. Л. Д. Кизименко. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 243 – 244.

51. Пахомова Н.Г. Интеграция педагогических, психологических и медицинских знаний как основа эффективности коррекционной работы / Н. Г. Пахомова // Логопедия XXI век : традиции и новации : сб. мат-лов науч.-практ. конф. с международным участием. Санкт-Петербург, 20 апреля 2012 г. / РГПУ им. А. И. Герцина. – СПб. : ЦДК проф. Л. Б. Баряевой, 2012. – С. 243 – 247.

52. Пахомова Н.Г. Методологическая основа модульной системы обучения / Н. Г. Пахомова // “Asistența Psihologică, Psihopedagogică și Socială ca factor al dezvoltării societății”, conf. șt. Intern.(2; 2011; Chișinău). Conferința științifică internațională “Asistența Psihologică, Psihopedagogică și Socială ca factor al dezvoltării societății”, 16 dec. 2011, Ed. 2-a / coord. șt. Igor Racu; col. Red. : Corolina Perjan, Verdeș Angela, Bodorin Cornelia (et.ai.). – Ch. : S.n., 2011 – С. 142 – 147.

53. Пахомова Н. Г. Методические основы модульной системы образования / Н. Г. Пахомова // Проблемы сопровождения детей и подростков с особыми образовательными потребностями : психолого-педагогический, социальный и медицинский аспект : мат-лы Междунар. науч.-практ. конф. 30-31 марта 2011 г. – Киров : Изд-во ВятГГУ, 2011. – С. 148 – 153.

54. Пахомова Н. Г. Историко-педагогический аспект реализации инновационных технологий в коррекционной работе / Н. Г. Пахомова // Специальное образование : мат-лы междунар. науч. конф. 21-23 апр. 2010 г. / под общ. ред. проф. В. Н. Скворцова. – СПб. : ЛГУ им. А. С. Пушкина, 2010. – Т. 2. – С. 356 – 359.

55. Пахомова Н. Г. Синергетические основы интеграции педагогический, психологических и медицинских знаний в профессиональной подготовки

дефектологов / Н. Г. Пахомова // Специальная педагогика и специальная психология : сб. науч. статей участников IV международ. теоретико-методологического семинара 04 апреля 2012 года. В 2-х томах. Том 1. Современные проблемы теории, истории, методологии. – М. : ЛОГОМАГ. – С. 245 – 249.

56. Пахомова Н. Г. Структура интеграции медико-психологической и педагогической составляющих профессиональной подготовки дефектологов / Н. Г. Пахомова // Специальная педагогика и специальная психология : сб. науч. статей участников V междунар. теоретико-методологического семинара 08-09 апреля 2013 года, ИСОиКР ГБОУ ВПО МГПУ. В 2-х томах. Том 1. Современные проблемы теории, истории, методологии. – М. : ЛОГОМАГ, 2013 – С. 266 – 272.

АНОТАЦІЇ

Пахомова Н. Г. Інтеграція медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки майбутніх логопедів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2013.

У дисертації досліджено теоретико-методологічні та методичні засади інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки майбутніх логопедів у вищих навчальних закладах. Здійснено історико-педагогічний аналіз професійної підготовки логопедів. Обґрунтовано загальні й спеціальні принципи та умови інтегративної професійної підготовки, визначено й охарактеризовано його рівні. Визначено загальні закони і закономірності інтегративної діяльності. Розроблено та експериментально перевірено організаційно-дидактичну модель інтеграції медико-психологічної і педагогічної складових професійної підготовки логопедів. На основі розроблених критеріїв та їх показників визначено критеріальні рівні сформованості інтегративних медико-біологічних, педагогічних і психологічних знань.

Ключові слова: інтеграція, професійна підготовка, логопеди, медико-психологічні та педагогічні складові, інтегративність мислення, професійна компетентність.

Пахомова Н. Г. Интеграция медико-психологической и педагогической составляющих профессиональной подготовки будущих логопедов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.03 – коррекционная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2013.

В диссертации исследованы теоретико-методологические и методические основы интеграции медико-психологической и педагогической составляющих профессиональной подготовки будущих логопедов в высших учебных заведениях. Осуществлен историко-педагогический анализ профессиональной подготовки логопедов.

Проведенный научно-теоретический анализ дал основание рассматривать проблему интеграции в педагогике как продукт сложных диалектических превращений научного сознания, что вбирает в себя достижения мировой культуры и опыт развития образовательных систем. Установлено, что с началом нового века можно говорить о новом периоде развития интеграционных процессов в различных областях знаний. Предложен новый подход к решению комплексной проблемы интеграции медико-психологической и педагогической составляющих профессиональной подготовки логопедов. Определены классификационные характеристики структурных компонентов интеграции медико-психологической и педагогической составляющих профессиональной подготовки логопедов, которые обеспечивают многогранность рассмотрения объектов познания в их системной целостности, что позволяет выявить пути организации интегративного познания. Обоснованы общие и специальные принципы и психолого-педагогические условия интегративной профессиональной подготовки логопедов, определены и охарактеризованы ее уровни. Обозначены общие законы и закономерности интегративной деятельности.

Проанализированы и охарактеризованы современные технологии профессиональной подготовки, определены особенности и тенденции развития образовательной системы в условиях внедрения Болонской системы, раскрыты проблемы и перспективы развития технологии модульного обучения. Установлены и аргументированы основные положения содержательного наполнения модульной организации интеграции педагогической, психологической и медицинской подготовки студентов высших педагогических учебных заведений, что предусматривает максимальное использование межпредметных связей, учет специфических особенностей той или иной дисциплины, того или иного блока дисциплин. Интеграция составляющих профессиональной подготовки как динамический, противоречивый, непрерывный процесс предполагает учет специфики профессиональной подготовки, выявление особенностей структурирования предметных и интегрированных знаний, предопределяет применение адекватных форм, методов и средств обучения.

Разработана и экспериментально проверена организационно-дидактическая модель интеграции медико-психологической и педагогической составляющих профессиональной подготовки логопедов. На основе выделенных критериев и их показателей определены критериальные уровни сформированности интегративных медико-биологических, педагогических и психологических знаний. Описаны этапы и методика экспериментальной работы, в процессе которой осуществлена реализация созданной организационно-дидактической модели интеграции медико-психологической и педагогической составляющих профессиональной подготовки логопедов и представлено научно-методическое обеспечение этой модели, что обуславливает существенные статистически значимые изменения в показателях, характеризующих мотивационно-целевой, организационно-

структурный, ценностно-методический, контрольно-аналитический критерии сформированности интеграционной деятельности. Выделены основные тенденции формирования профессиональной компетентности на основе интеграции медико-биологических, педагогических и психологических знаний.

Результаты теоретико-экспериментального поиска подтвердили эффективность разработанной методики в процессе профессиональной подготовки логопедов в высшей школе и в последипломном образовании способствует формированию интегративного мышления и обеспечивает их готовность к реализации интегративных знаний в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: интеграция, профессиональная подготовка, логопеды, медико-психологические и педагогические составляющие, интеграция мышления, профессиональная компетентность.

Pakhomova N. G. *The integration of medical-psychological and educational components of the training of future speech therapists.* – Manuscript.

Scientific thesis for the doctor's degree of pedagogical sciences, specialty 13.00.03 – correctional pedagogy. – National Pedagogical University named after Drahomanov. – Kiev, 2013.

In the dissertation researched the theoretical and methodological bases of integration of medical, psychological and pedagogical components of the professional training of future speech therapists in higher educational establishments. The historical and pedagogical analysis of the training speech therapists was realized. Grounded the general and specific principles and psycho-pedagogical conditions of integrative professional training speech therapists, identified and characterized its levels. Indicated the general laws and regularities of the integrative activity. Developed and experimentally tested organizational and didactic model of integration of medical-psychological and educational components of the professional training of speech therapists. On the basis of the selected criteria and their indicators identified criterial levels of formed integrative biomedical, psychological and pedagogical knowledge.

Keywords: integration, professional training, speech therapists, medical-psychological and pedagogical components, integration of thinking, professional competence.

